İstihbarat Çalışmaları ve Araştırmaları Dergisi

Journal of Intelligence Research and Studies

Haziran 2025, Cilt: 4, Sayı: 2, ss. 96-132

June 2025, Volume: 4, Issue: 2, pp. 96-132

ISSN 2822-3349 (Basılı/Print) ISSN 2822-3357 (Çevrimiçi/Online)

Makaleye ait Bilgiler / Article Information

Araştırma Makalesi / Research Article

Makale Başvuru Tarihi / Application Date: 21 Mart 2025 / 21 March 2025

Makale Kabul Tarihi / Acceptance Date: 25 Mayıs 2025 / 25 May 2025

Makalenin Başlığı / Article Title

Küreselleşme ve Yeni Güvenlik Anlayışı Çerçevesinde Terörizm ile Mücadelede İstihbarat Faaliyeti

Intelligence Activities in the Fight Against Terrorism in the Context of Globalization and New Security Concept

Yazar(lar) / Writer(s)

Engin ANNAK

Atıf Bilgisi / Citation:

Annak, E. (2025). Küreselleşme ve Yeni Güvenlik Anlayışı Çerçevesinde Terörizm ile Mücadelede İstihbarat Faaliyeti. *İstihbarat Çalışmaları ve Araştırmaları Dergisi*, 4(2), ss. 96-132, DOI: 10.61314/icad.1662498

Annak, E. (2025). Intelligence Activities in the Fight Against Terrorism in the Context of Globalization and New Security Concept. *Journal of Intelligence Research and Studies*, 4(2), pp. 96-132, DOI: 10.61314/icad.1662498

Terörizm ve Radikalleşme ile Mücadele Araştırma Merkezi Derneği

Research Center for Defense Against Terrorism and Radicalization Association

Adres/Address: Beytepe Mah. Kanuni Sultan Süleyman Bulvarı 5387. Cadde No:15A D:58

06800 Çankaya/Ankara

www.icadergisi.com

e-posta/e-mail: editor@icadergisi.com

İstihbarat Çalışmaları ve Araştırmaları Dergisi-İÇAD, 2025, 4(1): 96-132 Araştırma Makalesi
Journal of Intelligence Research and Studies-İÇAD, 2025, 4(1): 96-132 Research Article
DOI: 10.61314/icad.1662498

KÜRESELLEŞME VE YENİ GÜVENLİK ANLAYIŞI ÇERÇEVESİNDE TERÖRİZM İLE MÜCADELEDE İSTİHBARAT FAALİYETİ

Engin ANNAK[*]

ÖZET

Soğuk Savaş sonrası dönemde değişen koşullar ve küreselleşmenin ivmelenmesiyle, kimlik ve devlet dışı örgütlerin etkinliğinin arttığı bir süreç yaşanmıştır. Güvenliğe yönelik tehditlerin çeşitlendiği bu süreç, bilgi teknolojileri ve iletişim sayesinde küresel sistemi hızla dönüştürmüştür. Bu çalışmanın amacı, küreselleşme ile genişleyen ve derinleşen güvenlik ortamında, yeni koşullara hızla uyum sağlayan terörizme karşı mücadelede öne çıkan istihbarat faaliyetinin, yeni güvenlik anlayışı çerçevesinde gözden geçirilmesidir. Bu kapsamda çalışmanın kuramsal çerçevesi, kimlik ve kültür gibi faktörleri öne çıkaran konstrüktivizm, Kopenhag Okulu gibi yaklaşımlar üzerine kurulmuş; terörizmin gelişimi ve istihbarat faaliyeti de bu yeni güvenlik çalışmaları temelinde ele alınmıştır. Neticede, küresel sistemde etkinliği artan terörizme karşı mücadelede istihbarat servislerinin, yeni güvenlik anlayışı çerçevesinde ağırlık merkezini güvenlik istihbaratından stratejik istihbarat faaliyetine kaydırması, küresel bağlantıları önceleyen, bilgi teknolojileriyle uyumlu ve kimlik temelinde bir stratejik istihbarat faaliyeti sunması gerektiği kanaatine varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Güvenlik, Küreselleşme, Kimlik, Terörizm, İstihbarat*

INTELLIGENCE ACTIVITIES IN THE FIGHT AGAINST TERRORISMIN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION AND NEW SECURITY CONCEPT

ABSTRACT

With the changing conditions in the post-Cold War era and the acceleration of globalization, a process has occurred in which the effectiveness of identity and non-state actors has increased. This process, in which security threats have diversified, has rapidly transformed the global system through information technologies and communication. The aim of this study is to review, within the framework of the new security approach, the intelligence activities in the fight against terrorism, which rapidly adapts to new conditions in the expanding and deepening security environment with globalization. In this context, the theoretical framework of the study is based on approaches which emphasizes factors like identity and culture such as constructivism and Copenhagen School; the development of terrorism and intelligence activities have also been addressed within the framework of these new security studies. As a result, it was concluded that in the fight against terrorism, which effectiveness in the global system is increasing, intelligence services should shift their center of gravity from security intelligence to strategic intelligence activities, within the framework of the new security approach. These services should provide a strategic intelligence activity that prioritizes global connections, is compatible with information technologies and is based on identity.

Key Words: *Security, Globalization, Identity, Terrorism, Intelligence*

[*] Doktora Öğrencisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, enginannak@gmail.com, ORCID: 0009-0008-5606-8756

Makale Başvuru Tarihi / Application Date: 21 Mart 2025 / 21 March 2025

Makale Kabul Tarihi / Acceptance Date: 25 Mayıs 2025 / 25 May 2025

GİRİŞ

Askeri güç ve devletin mutlak egemenliğini önceleyen geleneksel güvenlik anlayışı, küreselleşme ve Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile birlikte geçerliliğini yitirmiştir. Kimlik sorunlarının artması ile gelişen tehdit çeşitliliği, genişleyen ve derinleşen güvenlik boyutları, realist-neorealist teorilere dayanan dar algılamalar ile karşılanamaz hale gelmiştir. Küreselleşme sürecinde, başta terör örgütleri olmak üzere devlet dışındaki aktörlerin sistemde etkinliğinin artmasıyla, yeni yapılardan kaynaklanan güvenlik sorunları ve buna paralel yeni savunma yöntemleri ortaya çıkmıştır. Bu süreçte yaşadığı dönüşüm ile küresel çapta etkisini artıran terörizm ile mücadelede ise askeri güçten ziyade istihbarat faaliyeti öne çıkmıştır.

Çalışmamızın araştırma sorusu, küreselleşme sonrası dönemde değişen güvenlik ortamında, terörizmle mücadelede öne çıkan istihbarat faaliyetlerinin nasıl bir evrim geçirmesi gerektiğidir. Bu çerçevede öncelikle küreselleşmenin güvenlik anlayışını nasıl değiştirdiği, yeni güvenlik anlayışında kimlik ve kültürün rolü, bu süreçte ortaya çıkan yeni terörizm olgusunun ne yönden güçlendiği gibi bağlamlar irdelenmekte, terörizmle mücadelede en önemli kurum haline geldiği anlaşılan istihbarat faaliyetinin, yeni güvenlik anlayışında nasıl bir evrim geçirmesi gerektiği anlaşılmaya çalışılmaktadır. Çalışmanın kuramsal çerçevesi, konstrüktivist teori ve Kopenhag Okulu gibi kimlik ve kültür faktörlerini ele alan güvenlik yaklaşımları üzerine kurulmuş; terörizmin etkinliğini artırması ve istihbarat faaliyetinin vermesi gereken karşılık da aynı pencereden irdelenmiştir.

Çalışmamız, mevcut literatürün incelenmesine dayalı olarak kuramsal bir çerçevede yürütülen tanımlayıcı nitelikte bir araştırmadır. Yerli ve yabancı literatürde konuya ilişkin yayınlar, resmi tanımlar ve açık kaynak verilerinden faydalanılmıştır. Literatürde küreselleşme, yeni güvenlik yaklaşımları ve terörizm arasındaki bağlantıları işleyen çalışmalar olmakla birlikte; tüm bu düzlemleri kesen bir çizgi üzerinden, küreselleşme sonrası kabuk değiştiren terörizme karşı mücadelede, istihbarat faaliyetinin yeni güvenlik yaklaşımına adaptasyonu hususunda bir boşluk olduğu gözlenmiştir. İstihbarat servislerinin yapılarının küresel terörizm karşısında yeniden değerlendirilmesi, özellikle 11 Eylül saldırıları sonrasında nispeten hayata geçirilmiş bir süreçtir (Herman, 2003). Öte yandan terörizmle mücadelede stratejik istihbarat faaliyetinin, güvenlik istihbaratı faaliyetine oranla daha yapıcı çözümler sunabileceği gibi öneriler literatürde mevcut

değerlendirmelerdir. (Beşe ve Seren, 2011) Çalışmamız bu noktada, istihbarat faaliyetini değişime açan sürecin, en başından hangi değişkenler üzerinden şekillendiğini açıklamaya çalışarak, çözüm önerilerini de söz konusu değişkenler üzerine kurmaktadır. Zira küreselleşme ve istihbarat arasındaki düzlemde, istihbarat faaliyetinin yeni koşullara uygun bir mücadele planı sunabilmesi için, küreselleşmeden kaynaklanan ve güvenliği genişletip terörizmi geliştiren olguları analiz etmek gereklidir. Söz konusu olguların, kimlik ve kültür temelinde derinleşen tehditlerin, iletişim imkanları ve dış bağlantılar yoluyla hızla güçlenmesi olduğu kanısına varılmıştır. Bu kapsamda küreselleşmenin, güvenlik, terörizm ve istihbarat alanında yaşattığı dönüşüm, kimlik esasında bir korelasyonel düşünme yöntemi ile ele alınmaktadır. Böylece yeni nesil terörizmle mücadelede istihbarat faaliyetinin konumu, yeni güvenlik anlayışı içinde bütüncül bir kompozisyon içinde değerlendirilmektedir.

Güvenliği yeniden düşünme sürecinde istihbarat faaliyetinin de yeniden düşünülmesi; istihbarat servislerinin geleneksel anlayışlarını askeri/politik güvenlik esasından toplumsal güvenliğe doğru değiştirmesi uygun olacaktır. İstihbarat faaliyetinin, yeni nesil terörizm kaynaklı riskleri, kimliksel sebepler ve dış bağlantıları ile birlikte, iletişim ve bilgi çağının gerekleri doğrultusunda karşılayacak stratejik bir çerçeve çizmesi gerekmektedir.

1. KÜRESELLEŞME VE GELENEKSEL GÜVENLİK ANLAYIŞININ DEĞİŞİMİ

Dar anlamda, tehditler karşısında etkilenmeme veya tehditleri savuşturabilme durumu olarak tanımlanabilecek olan güvenlik (*security*) olgusu, bir üst otoritenin bulunmadığı ve her türlü çıkar çatışmasının tehdide dönüştüğü uluslararası ilişkiler sisteminin en köklü ve derin çalışma alanlarından biridir. Geleneksel güvenlik anlayışı, ulus devletlerin egemenliklerinin esas alındığı Vestfalya düzenine dayanmakta, güç ve savaş kavramları ekseninde şekillenmektedir (Karabulut, 2011, ss.51-52). Geleneksel yaklaşıma göre, bir üst otoritenin olmadığı ve anarşik olarak tanımlanan uluslararası sistemde, her bir devletin öncelikli amacı güvenliğini sağlamak olmuştur.

Kenneth Waltz'a (1979) göre güvenlik, devletlerin temel amacıdır, anarşik sistemde güvenlik en yüksek amaçtır. Devletler ancak hayatta kalma güvenliklerini sağladıktan sonra 'güç' gibi diğer hedeflere yönelebilirler.

Güç bir amaç değil, sistem içinde güvenliği sağlayabilmek için bir araçtır. Bu nedenle aktörler güç maksimizasyonu saiki ile güçlünün yanında yer almak yerine güçlüyü dengelemek için karşı tarafta saf tutarlar (s.126). Kopenhag Okulu temsilcisi Barry Buzan'a (1991) göre güvenlik, devletlerin, toplumların, bağımsız kimliklerini ve işlevsel bütünlüklerini değişime karşı koruma kabiliyeti, tehditlerden kurtulma arayışıdır (s.432). Okulun bir diğer önemli ismi Ole Waever (1995), güvenliğin, tehditlere karşı özgür olabilme durumu olarak değerlendirildiğini vurgulamış; tarihsel açıdan güvenliğin, devletlerin birbirlerine tehdit oluşturduğu, iradelerini diğer tarafa kabul ettirme gayesiyle çalıştıkları, egemenliklerini ve bağımsızlıklarını savundukları bir alan olduğunu belirtmiştir. Waever'a göre hem güvenlik hem de güvensizlik durumunda tehdit mevcuttur. Güvenlik, bir tehdide karşı tepki verilebilen durumu; güvensizlik ise tehdide karşı tepki verememeyi ifade eder. (ss.48-54). Galler Ekolünden Ken Booth'a göre (2007) güvenlik, göreli bir kavramdır, bireylere ve gruplara bir yaşam inşa etme açısından seçenekler sunan araçsal bir değerdir. Güvenlik, muhafazakar bir kavram olarak tasnif edilemez, zira hayatta kalmanın ötesinde, yaşam koşullarına ilişkin seçenekler sunar (ss.107-108).

Tarihsel süreçte güvenlik anlayışı genel olarak realist bakış açısının hegemonyasında gelişmiştir. Realist teorilerin güvenlik anlayışı üzerindeki ağırlıklı etkisi, iki dünya savaşı arası dönemde Wilson prensipleri ve Milletler Cemiyeti'nin kuruluşu ile birlikte idealizmin başat fikir olduğu kısa bir dönem haricinde, daimi olarak hissedilmiştir. İdealizmin, uluslararası kurumların geliştirilmesi, karşılıklı bağımlılık ve demokratik barış gibi ilkelerle uluslararası güvenliğin tesis edilmesi yönünde yaklaşımı, dünyayı tekrar küresel savaşa sürükleyen gelişmeleri durduramayarak başarısızlıkla sonuçlanmıştır. İdealizme tepki olarak yükselen realizm, tarihsel olarak Tukidides, Machiavelli ve Hobbes gibi isimlerin köklü düşünce yapılarını sistematize ederek, Soğuk Savaş dönemi boyunca uluslararası ilişkilere ve güvenlik yaklaşımına hakim düşünce yapısı olmuş, yaşanan gelişmeler karşısında gerekli güncellemelerle aktörlerin kuramsal ihtiyaçlarına karşılık sunmuştur.

Realizm, insanın doğası gereği bencil ve çıkarları doğrultusunda hareket eden bir varlık olduğunu, bu nedenle güvenliğine yönelik olarak sürekli şüpheci ve çatışmacı bir yaklaşım sergilediğini, insanların devlet mekanizması ile bu çatışmacı ortamı düzene koyabildiğini ancak

devletlerarası sistemde benzer bir üst otorite olmaması sebebiyle anarşik bir yapı olduğunu savunur. Bu kapsamda realizm, ulusal çıkar ve güç unsurlarını öne çıkarırken; güvenlik yaklaşımında çatışmacı bir ortamın varlığını doğal ve hatta gerekli kabul ederek, güvenliğin askeri güç başta olmak üzere güç maksimizasyonu ile sağlanabileceğini değerlendirir. Neo-realizm ise tehditlere karşı güç dengesinin esas alındığı bir güvenlik yaklaşımını öne çıkarmıştır. (Karabulut, 2021, ss.58-63). Realist teorinin salt devlet odaklı analiz düzeyine, sistemin kendisini de analiz ederek bir güncelleme getiren Waltz, (1979) uluslararası sistemin anarşik özelliğini koruduğunu, bu nedenle devletlerin güvenliklerini sağlamayı öncelemek zorunda olduklarını, güç artırımlarının sonucu olarak güvenlik ikileminin kaçınılmaz olduğunu, en ideal sistemin dengeleyici özelliği ile Soğuk Savaş örneğinde olduğu gibi çift kutuplu sistem olduğunu savunur (ss.161-187).

II. Dünya Savaşı sonrasında askeri çalışmalar ve strateji gibi alanların içinden sıyrılarak müstakil bir konu olarak kabul edilen güvenlik çalışmaları, askeri ve savunma odaklı çalışmaların sınırlayıcılığından kurtulmuştur. Güvenlik çalışmaları, çift kutuplu Soğuk Savaş yılları boyunca geleneksel yaklaşımın devlet ve güç odaklı değerleri üzerinden gelişmiştir (Buzan ve Hansen, 2009, s.1). Güvenlik çalışmalarında 1970'li yıllarda yeni arayışlar ve yeni anlayışlar ortaya çıkmaya başlamış; çift kutuplu sistemin sona erdiği 1990'lı yıllarda, kimlik sorunlarının artması ve küreselleşmenin ivme kazanmasıyla, neo-realist teorilere dayanan geleneksel dar algılamalar, gelişen tehdit çeşitliliği ve boyutunu karşılayamaz hale gelmiştir. Küreselleşme ile birlikte devlet ve egemenlik kavramı dönüşüme uğramış, devlet altı ve devlet üstü yapıların etkinliğinin artmasıyla yeni yapılardan kaynaklanan güvenlik sorunları ve bu sorunların niteliğine uygun tehdit ve savunma yöntemleri ortaya çıkmıştır (Ağır, 2015, ss.100-104). Bu süreçte başarısız devletlerde oluşan güç boşluklarının doğurduğu sorunlar, küresel ekonomik krizler, düzensiz göç hareketleri, iklim değişikliği, küresel salgın hastalıklar, siber tehditler vb. konulardan kaynaklanan yeni tehdit algılamaları ortaya çıkmıştır. Dahası savaşlar ve terörist faaliyetler kabuk değiştirmiş, yeni savaşlar ve yeni terör olguları güvenlik alanının içine girmiştir. İşte bu süreçte küreselleşme, uluslararası ilişkiler disiplininde güvenlik çalışmalarının ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir (Erdoğan, 2013, s.266). Bu nedenle güvenlik çalışmalarında yaşanan dönüşümün sonuçlarını doğru okuyabilmek için, öncelikle bu dönüşümün tetikleyicisi olarak küreselleşme kavramının tahlil edilmesi gerekmektedir.

1.1. Küreselleşme ve Güvenlik

"Küreselleşme" (*globalization*) kavramı, çok geniş ve esnek bir muhteviyata sahip olması nedeniyle ortak ve sınırlandırılmış bir tanıma sahip değildir. Küreselleşme tabiri ilk kez 1833 yılında kullanılmakla birlikte, modern dönemde kavramsallaşmasının 1968 yılında Garett Hardin'in dünyadaki kaynakların dağılımı ve kullanımını konusunda çalışması ile birlikte başladığı görülmektedir (Karabıçak, 2002, s.116). Küreselleşmeyi, temel olarak uluslararasılaşma sürecinin tamamlanarak küresel boyutta bütünleşmenin sağlanması olarak değerlendirmek mümkündür (Kürkçü, 2013, ss.1-2). Daha kapsamlı bir anlatımla küreselleşme, "*mekânsal açıdan kültürel ve sosyolojik farklılıkların, ulaşım, haberleşme ve teknoloji alanındaki gelişmelerle ortadan kaldırıldığı, yeknesaklığa açılan bir süreç*" olarak tanımlanabilir (Karabulut, 2011, s.100). Küreselleşmeye konu bir eylem veya durumdan bahsedebilmek için, yerel veya bölgesel düzeyde ortaya konan iradenin, diğer toplumları etkileyebilme kapasitesi olması gerekir (Kıvılcım, 2013, s.219).

Küreselleşmenin safahatı konusunda farklı görüşler mevcut olmakla birlikte, küreselleşme tarihini coğrafi keşifler ve sömürgecilik ile birlikte başlatmak daha makul olacaktır. Zira endüstriyel gelişim ve ulaşım yollarının gelişimi, küreselleşmeye olanak sağlayan altyapıyı oluşturmuştur (Karabulut, 2011, s.103). Sanayi Devrimi'nin Avrupa'yı ve akabinde dünyayı sarması, hammaddelere ulaşım araçlarının ve ulaşım yollarının geliştirilmesi ile hızlanan küreselleşme süreci, ticaret ve ekonomi temelinde ivmelenmiştir. Bu kapsamda denizciliğin gelişimi, sanayide uzmanlaşma ve teknolojik gelişmelerin belirginleşmesi, 1870'li yıllardan itibaren küreselleşmenin neticelerini birçok açıdan hissedilir bir noktaya taşımıştır. Küreselleşme, tarihsel gelişimini farklı dönemlerde farklı alanlar üzerinden tamamlasa da söz konusu gelişim güvenlik ve siyaset gibi sektörleri aynı anda etkilemiştir (Kıvılcım, 2013, ss.221-223).

Uluslararası etkileşimin hem politik hem de toplumsal ve bireysel düzeyde artmasına imkan sağlayan küreselleşme olgusu, teknolojik gelişmeler ve bilgi çağının hızlı ilerleyişiyle, küresel bağlantıların gelişimini ve aktörler arasında karşılıklı bağımlılığı artırmıştır. Bu çerçevede güvenlik alanını da etkileyen küreselleşme, tehditler karşısında güvenliği daha zayıf bir noktaya getirmiştir. Küreselleşmenin hızlanmasıyla birlikte, güvenliğe yönelik tehditler hem nicel hem de nitelik olarak artmıştır. Sınırların

belirsizleştiği ve bazı durumlarda tüm sınırların ortadan kalktığı bir sistemde, farklı coğrafyalarda yaşanan sorunların ülkesel alandan uzakta tutulması zorlaşmış, tehdit algılamaları ve güvenlik yaklaşımları hem sektörel hem de düzeysel bir değişime sürüklenmiştir (Ayata, 2017, s.473).

Küreselleşmenin farklı alanlarda ivmelenen gelişiminin bütüncül yapısı, kültürel unsurların ve yaşam tarzlarının yeknesaklaşmasına, küreselleşmenin Batılı değer yargıları üzerinden algılanmasına ve neticede küreselleşmenin kimlik güvenliği açısından güvenlikleştirilmesine de yol açmıştır. Küreselleşmenin ticari ve teknolojik açıdan gelişimi neticesinde, Batılı ticaret şirketlerinin marka esaslı imaj ticaretini görsel ve sanal medya sahaları üzerinden baskın bir şekilde dünyaya empoze etmesi, toplumsal kodların Batılı değerler üzerinden şekillendirilmesine ve kültürel homojenleşmeye yol açmıştır. Bu da modernizme karşı bir tepki olarak, küreselleşmenin toplumsal sektör açısından tehdit olarak algılanmasına sebep olmuştur. Bu durumda çeşitli kimlikler açısından küreselleşme, Batılılaşma olarak kavramsallaştırılarak toplumsal güvenliğe karşı bir tehdit olarak görülmüştür. Küreselleşme, toplumsal güvenlik sektöründe çatışmaları belirleyen bir faktöre dönüşmüştür zira kültürel homojenleşme olgusunun bir sonucu olarak kitlelerin kültürel azınlığa dönüşmesi, kültürel arınma arzuları ve çoğunluğun hassasiyetleri temelinde bir şiddeti doğurmaktadır (Baylis, Smith ve Owens, 2021, s.572; Waever, 2008, ss.163, 175-176).

Küreselleşmenin nimetleri ile refah seviyesini yükselten Batı'nın, ekonomik ve sosyal üstünlüğünü küresel kitle iletişim araçlarını kullanarak servis etmesi, diğer toplumlarda Batı koşullarında hayat standartları talebini ciddi seviyede artırmıştır. Bu durum, devletler açısından varlıklarını ve geleneksel çıkarlarını korumak için heterojen toplum yapılarını bir arada tutabilme kabiliyetine sahip olma gibi yönetimsel bir soruna dönüşmüştür (Erdoğan, 2013, ss.271-275). Bu kapsamda küreselleşmenin Batılılaşma olarak güvenlikleştirilmesi, özellikle ABD'nin sert güç kapasitesi yanı sıra yumuşak güç kuramı kapsamında izlediği politikalar dikkate alındığında, yadırganacak bir husus değildir. Sovyetler Birliği'nin çöküş sürecine girdiği ve ABD'nin üstünlüğünü hissettirdiği 1980'li yıllarda, Joseph Samuel Nye Jr. ortaya koyduğu yumuşak güç kuramında, diğer ülkelerin iradelerini etkileme kabiliyeti için kültür ve ideoloji gibi etkenleri araç olarak sunmuştur. Öte yandan Nye, çeşitlenen tehditlere istinaden

devletlerin farklı güvenlik kaygıları nedeniyle sadece askeri güvenliğe odaklanamayacağını vurgulamıştır. Karşılıklı bağımlılık, ulus ötesi aktörler, teknolojinin yayılması gibi etkenlerle birlikte devlet dışı aktörlerin güçlendiğine ve sosyal farkındalığın arttığına değinen Nye, devletlerin eskisi gibi küresel sistemin tek aktörü olmadığını, devlet dışı aktörlerin farklı alanlarda güç kazanması ile birlikte devletlerin de güvenlik gibi alanlarda gücünü çeşitlendirme durumunda kaldığını belirtmiştir (Nye, 1990, ss.154-162, 166-167).

Küreselleşmenin dönüm noktalarından biri olan çift kutupluluğun sona ermesi akabinde yeni dünya düzeni, kaotik bir düzensizliğin temellerini atmış, uluslararası çatışmaların sayısı ve sivillere yönelik şiddet niteliği gitgide artmıştır (Karabulut, 2011, s.115). Bu süreçte güvenlik anlayışında yaşanan değişim, karşılıklı etkileşim dahilinde savaş olgusunu ve silahlı çatışmaları da dönüştürmüştür. Geleneksel güvenlik anlayışının temelinde yer alan ulusal güvenliğe ilaveten, yeni güvenlik anlayışı dahilinde yeni sektörler ve yeni olguların öneminin artması ile birlikte silahlı kuvvetler kapasitesi, savunma mekanizmaları açısından başat rolünü kaybetmiştir (Karabulut, 2011, s.2) Güvenlik anlayışı, Soğuk Savaş boyunca ulusal çıkarlara ve askeri güce odaklanmışken, doksanlı yıllarda siyasi ve askeri unsurlar haricinde toplumsal, ekonomik ve çevresel gündemin çeşitlenmesi ile birey odaklı bir bakış açısına dönmüş; ilgi alanı devletten topluma, egemenlikten kimlik olgusuna kaymıştır (Ertem, 2012, ss.208-209).

Küreselleşme ve yeni güvenlik anlayışı arasındaki korelasyonda "kimlik" (*identity*) olgusu, fonksiyonel bir etken olarak değerlendirilebilir. Küreselleşmenin sunduğu iletişim ve ulaşım olanakları, kimliklerin egemen ulus devletlerin sınırlarından ve nispeten kontrolünden çıkarak küresel bir alanda sosyal ağ kurmasına imkan sağlamıştır. Bu süreçte bireyler, ulus devlete aidiyet kimliği yanında, etnik, kültürel ve dini temelli birçok devlet altı ve devlet üstü oluşumlara da aidiyet duyma özgürlüğünü elde etmiştir. Devletlerin egemenlik alanlarında rekabete yönelik faaliyet gösteren birçok alt kimlik ve uluslararası oluşum, devletin güvenlik anlayışına girerek tehdit seviyesini yükseltmiştir (Erdoğan, 2013, ss.273-274).

Küreselleşme, birçok coğrafyada farklı nitelikte yeni güvenlik tehditlerini doğurmaktayken, uluslararası suç örgütleri ve uluslararası terörizm, köktendinci tepkilerin doğurduğu radikalizm, düzensiz göç, çevre kirliliği ve küresel ısınma, gelir dağılımındaki büyüyen adaletsizlik, suni sınırlarla

kurulan başarısız devletlerden kaynaklanan şiddet sarmalı, siber suçlar ve saldırılar vb. birçok yeni güvenlik sorunu, küreselleşme ile ortaya çıkan veya küreselleşme nedeniyle gelişim zemini bulan tehditler olarak öne çıkmıştır. Küreselleşme, genellikle dış tehditlere odaklanan geleneksel güvenlik konularını, uluslar ötesi, uluslar altı ve çok boyutlu şekilde, genişleterek derinleştirmiştir. Küreselleşmenin zemin hazırladığı uluslararası terörizm gibi yükselen tehditler, söz konusu genişlemenin tehlikelerini öne çıkarmaktadır. Ayrıca söz konusu tehditler, geleneksel tehdit konularına göre daha belirsiz ve sonuçları daha öngörülemez nitelikte tehditlerdir (Karabulut, 2011, ss.118-127). Elbette yeni tür tehdit algılamaları da yeni güvenlik anlayışlarını ve yeni savunma mekanizmalarını doğurmuştur.

1.2. Yeni Güvenlik Yaklaşımı

Küresel siyasette yaşanan değişim, uluslararası ilişkiler ve güvenlik çalışmalarında da kendisini göstermiştir. II. Dünya Savaşı sonrası güvenlik konseptindeki değişimin, ulusal güvenlik anlayışında ve savaşların geleneksel düşünce yapısındaki sınırları kaldırması ile benzer şekilde, Soğuk Savaşın sona ermesi de askeri güvenlik endişelerini arka plana atarak daha geniş güvenlik gündemlerinin gelişmesi için zemin hazırlamıştır. Böylece geleneksel anlamda temel referans noktaları ulusal çıkarlar ve askeri güç olan güvenlik çalışmalarında yaşanan değişimle birlikte, birey güvenliği, çevre güvenliği, kimlik güvenliği, ekonomik güvenlik gibi sektörler çeşitlenerek güvenlik çalışmalarının merkezine oturmuştur (Buzan ve Hansen, 2009, ss.258-260). Söz konusu dönemde yükselen post-pozitivist teorilerle birlikte, sistemin hakim görüşü olan realist/neo-realist teorilerin vurguladığı anarşik sistem, güç, güvenlik ikilemi gibi değerler sorgulanmaya başlanmış; uluslararası sistem ve içindeki aktörlerin karşılıklı etkileşimi üzerinden sosyal bir inşa süreci ile gerçekliğin kurulduğu savunulmuştur. Söz konusu teorilerde, etkileşimin öznesi olarak sadece devletler değil, toplum ve birey gibi aktörler ele alınmış; doksanlı yılların etnik, dinsel ve kültürel çatışmalardan müteşekkil atmosferinde, kültür ve kimlik olguları güvenlik ve dış politika konularında belirleyici etken haline gelmiştir (Ertem, 2012, ss.179-182).

Neo-realizmin öncüsü Waltz (1993), Soğuk Savaş döneminde uluslararası sistemin iki kutuplu yapısının ve nükleer silahların, istikrarsızlıklarla dolu olsa da sorunlu bir barışın sürdürülmesini sağladığını, ancak Soğuk Savaş sonrası çok kutupluluğa geçişin, yeni güç merkezlerinin ortaya çıkmasına ve

mevcut güçlerin yeniden şekillenmesine yol açacağını; artık büyük güçler arasındaki rekabetin askeri değil, ekonomik ve teknolojik alanda yoğunlaşacağını öne sürer (s.45-52). David Baldwin (1997) ise neo-realizmin devletlerin güvenliğine ilişkin hayatta kalma ile sınırlı yaklaşımının, hangi değerlerin hayatta kalmasının önemli olduğu sorununa çözüm bulamadığını öne sürer. Zira devletin bekasına ilişkin tam bir güvenlik sağlamak ulaşılabilir bir hedef değildir. Bu noktada güvenliğin sağlanmasından ziyade ne kadar güvencenin yeterli olduğu önem kazanmaktadır. Baldwin'e göre insan hakları, ekonomi, çevre gibi konular, bireyden küresel sisteme kadar tüm düzeylerde güvenlik bağlamında değerlendirilebilir. Ancak uluslararası sistemde değişen koşullar ile ortaya çıkan yeni sorunlar mutlaka yeni kavramlar gerektirmez ve güvenliğin çok boyutluluğu da yeni bir keşif değildir. Elbette Soğuk Savaş sırasında geçerli olan güvenlik boyutlarının özellikleri, 1990'lı yıllarda değişmiştir. Ancak ekonomik güvenlik, çevresel güvenlik, kimlik güvenliği, sosyal güvenlik ve askeri güvenlik temelde farklı kavramlar değil, güvenliğin farklı biçimlerinden ibarettir (ss.21-23).

Konstrüktivist teoriler, tıpkı bireyler gibi devletlerin de kimliklerini ve değerler sistemini koruyup yaydıkları oranda kendilerini güvende hissettiklerini belirterek kimlik güvenliğine değinmişlerdir. Buna göre devletler de bireyler gibi ontolojik güvenlik güdüsüyle, kurucu değerlerini muhafaza edebileceği bir istikrar düzeni kurmayı amaçlar. Öyle ki söz konusu değerler sisteminin oluşturduğu kimlik, öteki kimlik ile çatışma durumundan beslenerek varlığını sağlıyorken, güvenliğini ayakta tutmak adına tehdit duyduğu öteki ile sürekli bir çatışma halinde olması gereklilikliktir. Konstrüktivizme göre, tehdit algıları kimlik ile doğrudan bağlantılı olduğuna ve devletleri güvensizliğe iten faktörler tehdit ve korku olduğuna göre, güvenlik tarihsel bir süreçte kültürel kimlikler vasıtasıyla inşa edilmektedir (Ertem, 2012, ss.215-224).

Konstrüktivizmin öncüsü Nicholas Onuf'a göre, insanlar ve toplum arasında sürekli bir karşılıklı inşa söz konusudur. Uluslararası anarşi durumu da belirli kurallara bağlıdır ve büyük ölçekli bir sosyal düzenleme, yani etkileşimler sonucu inşa edilen bir kurumdur. Kurallar, karşılıklı etkileşimlerle aktörleri belirlerken kurumları da oluşturur. Onuf, dil ve söylemin kuralları ve eylemleri ortaya çıkardığını, aktörlerin dilsel ifadeler üzerinden gerçeği inşa etiklerini savunur. Bu kapsamda güvenlik, kurallar,

söylem ve kimlik ile belirlenen bir sosyal inşa sürecidir (Onuf, 1989, ss.81-83; 1998, ss.59-66).

Alexander Wendt (1992), uluslararası sistemde bir merkezi otorite olmamasının devletleri ne oranda rekabetçi güç politikalarına zorladığını, anarşik yapıda neyin değiştirilebileceğini sorgular. Wendt, neo-realizm tarafından, sistemin anarşik yapısı adı altında güç politikasının sosyal olarak inşa edildiğini, anarşik yapı kullanılarak kimliklerin ve çıkarların dönüştürüldüğünü savunmuştur (ss.391-395). Wendt, aktörler arasındaki karşılıklı etkileşimlerin sosyal eylemi tamamlayarak anlamlandırma sağladığını değerlendirmiştir. Buna göre devletlerin kimlikleri ve çıkarları dönüştürülebilir değişkenlerdir ve söz konusu kimlikler, iç etkenler kadar diğer devletlerle olan etkileşimler ve sosyal yapılar aracılığıyla da şekillenir. Bu kimlikler, devletlerin güvenlik anlayışlarını doğrudan etkiler zira tehditler de inşa edilmiş olgulardır (ss.405-407, 423-424).

Küreselleşme, geleneksel tehditlerin dönüşüm yaşamasına sebebiyet vermesinin yanı sıra yeni tehditleri de açığa çıkardığı için, yeni güvenliğin şekillenmesinde en önemli unsur haline gelmiştir. Küreselleşmeyle birlikte, güvensizlik sebeplerinin çeşitliliği dramatik şekilde artmış, güvenliği sağlanması gereken yeni değerler yükselirken, devletlerin yeni güvenlik tehditlerine karşı güvenlik sağlayabilme kapasiteleri yetersiz kalmaya başlamıştır. Yeni güvenlik çalışmalarında, geleneksel güvenlik anlayışının aksine temel aktör sadece devlet, temel sektörler de sadece askeri ve politik sektörler değildir. Devletin güvenliği yanı sıra bireysel, toplumsal ve küresel güvenliğe yönelik olarak, politik ve askeri tehditlerin yanı sıra kültürel, çevresel, ekonomik vb. tehditler de ele alınmaya başlanmıştır. Bu noktada, güvenlik kavramını temel analiz aracı olarak kullanan Kopenhag Okulunun çalışmaları öncülüğünde "*güvenliği yeniden düşünme*" süreci ön plana çıkmıştır (Karabulut, 2011, ss. 45-49, 134)

Geleneksel ve yeni güvenlik anlayışı arasında konumlanarak her iki yaklaşımdan öğeler barından Kopenhag Okulu, Barry Buzan, Ole Waever gibi akademisyenlerin öncülüğünde, özellikle askeri olmayan güvenlik konularına yönelik eksiklik üzerinden çıkış yakalamış, siyasi, ekonomik, toplumsal ve çevresel gibi farklı güvenlik sektörleri üzerinden kavramı genişletmiştir (Baysal ve Lüleci, 2015, ss.71-72). Bu kapsamda güvenlik çalışmalarında güvenliğin "*genişlemesi*" ve "*derinleşmesi*" gündeme gelmiştir. Güvenliğin genişleme düzlemi, ekonomik, çevre sorunu, düzensiz

göç ve insan hakları gibi askeri olmayan alanlarda güvenlik tehditlerinin kaynağı hakkında konu bazlı bir çeşitlenmeyi içerirken; derinleşmesi ise güvenliğin bölgesel, toplumsal, küresel ve bireysel düzleme yayılarak hangi aktör boyutunda güvenliğin hedeflendiğini ele almaktadır (Krause ve Williams, 1996, ss.230-231).

Buzan'a (1991) göre toplumsal güvenlik dil, kültür, ulusal kimlik ve geleneksel kalıpları sürdürebilme yeteneğidir. Soğuk Savaş döneminde uluslararası güvenlik gündemi ABD ile Sovyetler Birliği arasındaki ideolojik ve askeri çatışma üzerine kurulmuştur, ancak 21. Yüzyılda ekonomik, toplumsal ve çevresel meseleler uluslararası güvenlik gündeminin üst sıralarına tırmanmaktadır. Soğuk Savaş sonrası güvenliğin çeşitlenen sektörleri ise (askeri, politik, ekonomik, toplumsal, çevresel) her biri farklı konularda olsa da güçlü bağlantılar içinde birbirleriyle ilişkilidir (ss.432-433). Buzan tarafından toplum ve kimlik kavramlarının uluslararası güvenlik analizine dahil edilmesi, güvenlik çalışmalarında devletin güvenlik öznesinden insana doğru bir kaymanın önünü açmıştır. Öte yandan toplumun müstakil bir güvenlik objesi olarak ele alınması, kimlik meselesini öne çıkarır. Güvenlik sorunu, yalnızca insanların ayrı kimliklere ait olmasından kaynaklanmaz ancak; kimliklerin ayrı olması güvenlik sorunu olabilir (Sweeney, 1999, ss.68-73).

Kopenhag Okulu tarafından güvenlik yaklaşımına kazandırılan bir diğer olgu, Ole Waever'ın (1995) kavramsallaştırdığı "*güvenlikleştirme*" *(securitization*) olmuştur. Waever, tarihsel açıdan güvenliğin en önemli alanı olan askeri güvenlik sektörünün, II. Dünya Savaşı sonrası giderek önemini yitirdiğini, bu nedenle devletlerin askeri savunma haricinde farklı alanlardaki konuları, güvenliğe tehdit olarak algılamasının normal olduğu belirtmiştir. Ona göre bir konuyu güvenlik sorunu olarak tanımlamak, devlet için haklar doğurur. Zira bir konu, iktidar tarafından tehdit olarak tanımlandığında güvenliğe yönelik tehdit haline gelir ve iktidar sahipleri, konuları güvenlikleştirme yoluyla kontrol altına almak ister (ss.52-57). Güvenlikleştirme yaklaşımı ile iktidar sahiplerinin kitle iletişim araçlarını kullanarak söylem üzerinden bir olgu veya olayı güvenlik alanına taşımasına dikkat çekilmektedir. Buna göre söylemler üzerinden inşa edilen gerçeklikler, kamusal açıdan güvenlik algısına dönüştürülmektedir (Karabulut, 2021, ss.65-66).

Yeni güvenlik anlayışı kapsamında bir diğer önemli ekol, Frankfurt Okulu'ndan çıkan eleştirel güvenlik çalışmaları tarafından, güvenlik tehditlerinin iktidar sahipleri tarafından inşa edilen, somut gerçekliklerden uzak bilgilerden ibaret olduğu, güvenliğin sağlanması için insanların özgürleştirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Karabulut, 2021, ss.68-69). Galler Ekolünden Ken Booth, (1991) güvenliğin teorik olarak özgürleşmekten geçtiğini vurgular ve bireyin özgürleştirilmesi halinde barışçıl eylemler gerçekleştireceğini, aksi halde küresel güvenliğe ilişkin politik, insani ve çevresel felaketlerin yaşanacağını ifade eder. Neo-realistlerin güvenlik olarak sunduğu çift kutuplu güç dengesinin sadece savaşın maliyeti nedeniyle gerçekleşen askeri istikrar durumundan ibaret olduğunu savunan Booth, gerçek güvenliğin ise insanlar üzerindeki savaş tehdidi, siyasi baskı gibi kısıtlamalar kalktığında gerçekleşecek tehditsizlik hali olduğunu savunur (s.319).

Netice olarak geleneksel güvenlik anlayışı, anarşik nitelikte bir sistem içinde devletin odak noktaya konduğu, güç, egemenlik ve çıkar etkenlerini temel alan bir yaklaşım sergilerken; küreselleşmenin getirdiği koşullar dahilinde Soğuk Savaş sonrası düzende gelişen yeni güvenlik anlayışında ciddi değişimler olmuştur. Yeni güvenlik anlayışında, kurumsal iş birliği ve aktörler arasındaki etkileşimle düzenlenebilen bir sistem içinde, çeşitlenen sektörler ve devlet dışı farklı aktörler üzerinden, kimlik ve kültür gibi değerlerin fazlasıyla ön plana çıktığı, tehditlerin söylemler üzerinden sosyal olarak inşa edildiği bir güvenlik yaklaşımına dönüşüm mevcuttur.

2. KÜRESELLEŞME VE TERÖRİZMİN GELİŞİMİ

Terör, etimolojik olarak Latince "*terrere"* kelimesinden türemiştir ve "*korkutmak, dehşete düşürmek ve yıldırmak*" gibi anlamlar ihtiva etmektedir. Ancak terörizmin uluslararası sistemde kabul görmüş ortak bir tanımı bulunmamaktadır, zira uluslararası toplumda terörizmin tanımlanması konusunda ciddi fikir ayrılıkları mevcuttur. Terörizm ve terörist kavramlarının ideolojik ve politik değerleri yansıtan kavramlar olmasının yanı sıra, devletlerin ideolojileri ve politik çıkarları arasında ciddi farklılıklar ve tezatlıklar bulunması nedeniyle, terörizm konusunda uluslararası toplumun üzerinde mutabık kaldığı bir tanıma ulaşılamamıştır (Taşdemir, 2006, ss.9-12). Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nün (NATO, 2005) tanımlamasına göre terörizm, "*siyasi, dini veya ideolojik bir hedefe ulaşmak gayesiyle, hükümetleri veya toplumları zorlamaya veya korkutmaya teşebbüs*

ederek, bireylere veya mülklerine karşı yasadışı şiddet kullanımı veya kullanma tehdididir". The American Heritage (2022) sözlüğüne göre terörizm, "*Siyasi hedeflere ulaşmak amacıyla, özellikle sivil halka karşı, şiddet kullanma veya şiddet tehdidinde bulunmadır*". Evrensel bir kabul gören terörizm tanımı henüz mevcut olmamakla birlikte, şiddet, politik amaç, korku ve tehdit öğeleri, ortak unsur olarak ortaya çıkmaktadır.

Terörist faaliyetleri, kriminal suçlardan ayıran husus, eylemin siyasi bir amaç güdümünde ve sembolik olmasıdır. Terörizmde şiddet, siyasi saik yolunda bir araçtır. Terörizm, mevcut sosyal, siyasal, ekonomik düzeni yıkıp yeni bir toplumsal düzen kurmayı hedefler. Bu hedefte kitle desteği, eylemin kalıcılığı açısından oldukça önemlidir. Ancak kitle desteğinin göstergesi olan teşkilatlanma terör ile değil, inandırıcılık, dayanışma, plan ve program ile sağlanabilir. Geleneksel kapsamda terörizmin amacı, büyük kitlelerin öldürülmesi değil büyük kitlelerin kendilerini izlemesi ve isteklerini dikkate almasıdır (Bozkurt ve Kanat, 2007, ss.22-23).

Terörizmin tarihçesini, 1. Yüzyılda Sicariilere veya 11. Yüzyılda Haşhaşilere kadar götürmek mümkündür. Bununla birlikte David Rapoport'un modern terörizmin tarihçesine ilişkin meşhur dört dalga tanımlamasına göre, terörizmin birinci dalgası "*Anarşist Dalga*" olarak adlandırılan ve ilk defa gerçek anlamda uluslararası terörizm deneyiminin başladığı dönemdir. Rusya'da başlayıp Batı Avrupa, Balkanlar ve Asya'ya yayılan, 1880-1920 yılları arasında süren bu dönemin karakteristik eylemi suikast yöntemidir. İkinci dalga 1920-1960 yılları arasında "*Anti-Kolonyal Dalga*" olarak tanımlanan, çoğunluğu milliyetçi kökenlere sahip olmasına karşın sömürgecilik karşıtlığı üzerinden kimlik kazanan terörizm akımıdır. Bu dönemde sömürgeciliği temsil eden kurumlara yönelik vur-kaç tarzı eylemler hakimdir. Üçüncü dalga, "*Yeni Sol Dalga*" olarak tanımlanmış olup, 1960-1990 yılları arasında yoğunluk kazanmıştır. Özellikle ABD'nin Vietnam Savaşı ile uluslararası terörizmin yükselişe geçtiği bu dönemde ETA, IRA, ASALA, PKK gibi terör örgütleri ses getirici taktik eylemler gerçekleştirmiştir. Dördüncü dalga terörizm ise 1979 yılında başlayan ve "*Dini Dalga*" olarak adlandırılmakta olan dönemdir. Dini dalganın İran İslam Devrimi ve Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgali ile başladığını belirten Rapoport, İslam'ı bu dalganın merkezine konumlandırır. Günümüzde halen devam ettiği görülen dini dalgada El Kaide, DEAŞ vb. terör örgütlerinin diğer dönemlere oranla en çok üye ve militan sayısına

ulaştığı görülmektedir. Öte yandan Rapoport, söz konusu dört dalganın da ciddi bir şekilde milliyetçi örgütlenmeleri ihtiva ettiğini vurgulayarak, etnik kimlik temasına dikkat çekmektedir. (Rapoport, 2019, ss.47-48, 61; TERAM, 2020)

Soğuk Savaş sonrası dönemde yerel ve bölgesel faaliyetlerini küresel zemine kaydırma imkanı bulan terör örgütleri, küresel bir tehdide dönüşmüştür. Terörün sınır aşan bir hal alması ve uluslararası hukukun temsil ettiği değerlere yönelik olması halinde "*uluslararası terörizm*" kavramı geçerli olmaktadır. Uluslararası terörizm, "*Bir yabancı ülkenin veya kuruluşun desteği ile yürütülen ve/veya bir yabancı ülke vatandaşlarına, kurumlarına ya da hükümetlerine karşı yöneltilen terörizm*" şeklinde tanımlanabilir (Taşdemir, 2006, s.44). Öte yandan günümüzde hiçbir yabancı unsur barındırmayan, herhangi bir yabancı devlet, uluslararası kuruluş veya diaspora tarafından destek görmeyen, örgütlenme ve eylemlerini sınırlı bir bölgede tutan, yerel ölçekli bir terör örgütü örneği vermek çok zordur. Zira küresel sistemde, devletlerin terör örgütleri ile ilişkileri daha yoğun bir hale gelmiştir.

Küreselleşme, terör örgütleri için birçok açıdan avantaj sağlamıştır. Küreselleşmenin temel sonuçlarından birinin iletişim ve bilgi teknolojilerindeki gelişmeler olduğu göz önüne alındığında, asimetrik yöntemler kullanan ve korku salan faaliyetler ile olabildiğince geniş kitlelere mesajını ulaştırmayı hedefleyen örgütlerin, küreselleşme ile işlerinin kolaylaştığı aşikardır. Küreselleşme, geleneksel güvenlik anlayışını değiştirip uluslararası ilişkilerde yeni güvenlik anlayışının temelini attığı gibi, terörizmin de küresel bir boyut kazanmasına ve "*Yeni Terörizm*" kavramının tartışılmasına imkan sağlamıştır.

Soğuk Savaş sonrasında terör örgütlerinin bilgi çağına uyumlu olarak teknolojik, örgütsel ve stratejik açıdan niteliksel bir değişim gösterdiği görülmektedir. Bu kapsamda El Kaide'nin ABD'ye yönelik 11 Eylül saldırıları önemli bir gösterge olmuştur. Bruce Hoffman'a (2002) göre söz konusu saldırılar, eş zamanlı bir şekilde gerçekleştirilen intihar saldırılarının organizasyon, motivasyon ve lojistik yeteneğinin emsalsiz niteliği ile terörizm tarihinde eşi benzeri görülmemiş bir eylemdir. 11 Eylül saldırıları, üyelerin yüksek dini motivasyonu ve yatay hiyerarşik ağ organizasyonu ile birlikte, terörizm tarihinin en çok ölümle sonuçlanan eylemi olmuştur (s.303-305). Özellikle 11 Eylül terör saldırılarından sonra kavramsallaştırılması

hızlanan yeni terörizm olgusunu, örgütlenme ve yöntemleri açısından eski terörizmden farklı kılan hususlar, motivasyon kaynağı olarak din kimliğini öne çıkarması, örgütlenme şeklinin dikey değil yatay hiyerarşik ağlar biçiminde olması, kitlesel katliamlara sebep olabilen sınırsız ve ayrım gözetmeyen asimetrik şiddet kullanma metodu ve bu kapsamda kitle imha silahlarına ulaşma gayesi taşımasıdır (Kurtuluş, 2011, ss.476-478). Ayrıca yeni terörizmin teknolojik gelişmelere hızlı adaptasyon sağladığı, sosyal medya gibi kitle iletişim araçlarını çok iyi kullandığı, gerek örgütsel haberleşme gerek örgütsel propaganda için sanal imkanlardan verimli bir şekilde faydalandığı görülmektedir. Küreselleşme temelinde yükselen yeni terörizmin, El Kaide ve DEAŞ gibi terör örgütleri örneklerinde görüldüğü üzere eylem sahası olarak tüm dünyayı hedef alan vizyonu, terörizmin güncel anlamda küresel bir boyuta evrilmesine sebep olmuştur (Kurt, 2019, ss.154-157).

Terörizmin "yeni" olarak kavramsallaştırılmasına eleştirel yaklaşanlar tarafından, terörizmin sadece küresel çağın koşullarına uyum sağlayan bir dönüşüm geçirdiği ancak özünde ciddi bir yapısal değişiklik yaşanmadığı savunulmuştur (Bural, 2020, s.28; Kurtuluş, 2011, s.493). Terörizmin tarihsel safahatına bakıldığında, güncel terörizm formunun özünde niteliğini koruduğu söylenebilir. Ancak ismi ne olursa olsun (post-modern, yeni, yeni nesil terörizm vb.), küreselleşme ve yeni güvenlik anlayışı ile birlikte terörizmin de bir dönüşüm içine girdiğini kabul etmek gerekir.

Soğuk Savaş sonrası dönemde küreselleşmenin hakim olduğu sistemde, terörizmin güçlenmesini sağlayan hususlar genel olarak üç konuda öne çıkmaktadır: Öncelikle, yeni küresel sistemde güvenlik anlayışını etkileyen başlıca faktör olan kimlik olgusu, terör örgütlerince çok iyi bir şekilde işlenmekte; kimlik ve kültür eksenindeki küresel konjonktür, terör örgütlerine toplumsal gelişim alanı sağlamaktadır. Bir diğer husus, küresel sistemde devlet dışında aktörlerin etkinliğinin artması ve asimetrik savaş yöntemlerinin çeşitlenmesi ile etkinliğini artıran terör örgütleri, devletler tarafından eskiye oranla çok daha yoğun bir şekilde destek görmekte, hatta devletlerin vekil aktörleri olarak kullanılmaktadır. Son olarak, terör örgütleri uluslararası ulaşım, iletişim ve teknoloji alanındaki küresel gelişmelerden azami şekilde istifade ederek güçlerini önemli bir oranda artırmışlardır (Karabulut, 2020, ss.1-2).

2.1. Terörizmin Kimlik Olgusunu İstismarı

Terörizmin uluslararası boyutu ve yeni terörizm olgusunun nitelikleri göz önüne alındığında, yeni güvenlik anlayışında devletleri zorlayan en önemli unsur yine kimlikler üzerine inşa edilmektedir. Konstrüktivist yaklaşımda değinildiği üzere, terörizm zaten sosyal normlar üzerinden inşa edilen bir kurgudur, zira farklı toplumlarda inşa edilen değerlere göre bir örgüt, terörist veya özgürlük savaşçıları olarak değişik şekilde tanımlanabilmektedir. Öte yandan yeni terörizmde, kimlik üzerine inşa edilen motivasyon seviyesi çok yüksek düzeydedir. Bu çerçevede, kimlik olgusu açısından ben ve öteki arasındaki zıtlık ve düşmanlık daha belirgin olup ötekini yok ederken şiddeti sınırlandırma gereği duyulmamaktadır (Çağlar, 2018, ss.662-663).

Kimlik olgusu, sosyal yapı içinde kendini özdeşleştirme amacıyla kendini ve ötekini tanımlarken kendinden olmayanı ötekinden daha öteki algılamaya neden olabilen bir kavramdır (Alpman, 2018, ss.3-6). Bu kapsamda kimlik, aktörleri diğer aktörlerden ayıran etnik, dini, kültürel unsurlar üzerine inşa edildiğine göre, öncelikle bir "öteki" gerektiren negatif bir sürecin hasılasıdır. Bir kimlik diğerlerinin olmadığı şeylerden müteşekkil, diğer kimliği ötekileştiren bir unsur iken; doğal olarak her kimlik için ben iyi olanı, öteki ise kötü ve tehlikeli olanı temsil eder. Ötekinin oluşturduğu tehdit ve nefret duygusu varoluşsal bir gerçeklik olarak değerlendirildiğinde, kimlikler çoğu zaman ötekinden korkmak üzerine inşa edilir (Ertem, 2012, s.16).

Tehdit algıladığı ötekinden nefret ederek inşa edilen kimlikler, terör örgütleri için en önemli insan kaynakları ve eylemsel meşruiyet motivasyonunu sağlamıştır. Zira terörizm, kimlikleri istismar etme ve toplumsal zafiyetlerden istifade stratejilerini benimser. Kimlik üzerine kurulu ve ötekinin karşısında konumlanan bir örgütsel yapı, özellikle kitle iletişim araçları üzerinden servis edilen örgütsel propaganda ile birlikte, söz konusu kimliğe müzahir bir kitle içinden rahatlıkla militarist vasat sağlayabilmektedir. Kimlik temelinde örgütlenen yapılar, sınırların belirsizleştiği ve iletişim-ulaşım alanında gelişmelerin devlet altı birimlere avantaj sağladığı bir ortamda, küresel sosyal ağlar geliştirerek bireylerin ontolojik olarak yakın hissettikleri oluşumlara aidiyet duyma özgürlüğünü sınırsızca kullanmaktadırlar. Öte yandan küreselleşmenin Batılılaşma olarak aksettirilmesi üzerinden diğer kimliklerin ötekileştirilmesi, terör örgütlerince sıkça kullanılan bir motivasyon unsuru olmuştur. Küreselleşme ile birlikte gelir dağılımındaki dengesizliğin arttığı bir ortamda, Batı medeniyeti küresel

sermayenin, bilgi ve teknolojinin merkezi haline gelmiştir. Böylece küresel refahın tüm imkanlarını kullanan Batı medeniyetlerinin, "öteki" bölgelere kendi değer sistemlerini empoze etmeye çalışması, Ortadoğu ve Güney Yarım Küre başta olmak üzere, uzun yıllar kolonyal sistem içinde kalan bölgelerde ciddi bir tepkiye sebep olmuştur. Böylece Batı tarzı kültürel homojenleşme, sömürgecilikten kurtulan geri kalmış coğrafyalarda, toplumsal güvenlik sektörünü tetikleyerek terörizme vasat oluşturacak bir şiddet açığa çıkarmıştır. Bu konjonktürde terör örgütleri, kimliğin ayrıştırıcı negatif sürecini kullanma hususunda daha etkin hale gelmiştir.

2.2. Devletlerin Terörizmi Desteklemesi

Küreselleşme ile birlikte terörizmin güçlenmesinde, terör örgütlerinin müstakilen elde ettiği imkan ve kabiliyet göz ardı edilemez. Hatta küreselleşme ile birlikte terörizmin devletlerin desteğine gereksinimlerinin azaldığı yönünde görüşler de mevcuttur. Buna göre, küresel iletişim ve ekonomi sayesinde terör örgütleri finansal açından daha özgür bir hale gelirken, gelişen teknolojik imkanlar terörist eylemlerin maliyetini düşürmektedir. Tüm bu etkenlere rağmen, uluslararası sistem içinde terör örgütlerinin, devletlerin desteği veya hoşgörüsü olmadan güçlendiğini değerlendirmek eksik bir bakış açısı olacaktır. Hatta mevcut küresel düzende devletler ile terör örgütleri arasındaki ilişkinin hiç olmadığı kadar iç içe olduğu söylenebilir (Karabulut, 2020, s.6).

Birleşmiş Milletler düzeni ile birlikte devletlerin kuvvet kullanımının yasaklanmasının ardından, hasım veya potansiyel rakip devletleri bir tehdit olarak algılayarak onlar üzerinde baskı unsuru oluşturma hedeflerine sahip devletler, farklı bir dış politika aracına yönelmiştir. Bu noktada, küreselleşme ve teknolojik gelişmelerin etkisi ile hızla uluslararasılaşan terörizm, devletlerin diğer devletlere yönelik müdahale ihtiyacını geleneksel silahlı yöntemlerden çok daha kolay bir şekilde karşılayabilecek bir yöntem olarak öne çıkmıştır.

Devletler, uluslararası sistemdeki statüleri ve kendi iç değişkenlerinin de durumuna göre, terörizm karşısında farklı şekilde konumlanmaktadırlar. Kendi ülkesinde farklı etnik topluluklar ihtiva eden devletler, şiddet içermeyen ayrılıkçı eylemleri bile terörizm tanımına dahil edebilmekteyken; rakip ülkelerdeki ayrılıkçı faaliyetler kendi çıkarına olan devletler, bu hareketlerin şiddet içerikli eylemlerini, özgürlük mücadelesi gereği gerilla

yöntemlerine başvurmak olarak nitelendirebilmektedir. Böylece devletler, çıkarları gereğince terörizm olgusu ile ilişkilerinde manevra alanı kazanmayı hedeflemektedirler. Dolayısıyla terörizmin evrensel bir tanıma kavuşturulmasında yaşanan sorunlar, aslında devletlerin terörizmle ilişki seviyelerinden kaynaklanmaktadır. Zira devletler açısından, bazı terör örgütlerinin varlığı, hasım veya potansiyel rakip ülkenin üzerinde bir baskı unsuru olarak memnuniyetle karşılanmaktadır.

Özellikle Soğuk Savaş dönemi ile birlikte yoğun bir şekilde görüldüğü üzere, devletlerin terörist örgütleri dış politika aracı kullanması, sadece devletler açısından değil, terör örgütleri tarafından da tercih edilen bir seçenektir. Bazı terörist organizasyonlar kısmi olarak bağımsız bir organizasyon yapısına ve mali kaynaklara ulaşmış olsa da genel olarak terör örgütleri yaşamlarını ve faaliyetlerini sürdürmek için her zaman bir devletin desteğine ihtiyaç duymaktadırlar. Devletlerin bir dış politika aracı olarak gördükleri uluslararası terörizme karışma düzeyleri genel hatlarıyla, devletlerin terörizme sponsor olarak operasyonlarını yönlendirmesi, devletlerin terörizme ideolojik, mali, askeri veya operasyonel konularda destekte bulunması, devletlerin terörist faaliyetlere hoşgörüyle yaklaşarak faaliyetlerini engellememesi ve devletlerin terörist faaliyetlerle mücadele etme konusunda yetersiz kalması olarak sınıflandırılabilir (Taşdemir, 2006, ss.46-57).

Soğuk Savaş sonrası dönemde terörist gruplar gibi devlet dışı aktörlerin giderek güçlenmesi, dekolanziasyon sürecinde ortaya çıkan başarısız devletlerin terör örgütlerin kolonileşebileceği birer çatışma alanına dönüşmesi, savaşan-savaşmayan taraflarının belirsizleştiği ve asimetrik tehditlerin, terör saldırılarının ve sivil ölümlerinin yoğunlaştığı yeni bir savaş konseptini ortaya çıkarmıştır (Sokullu, 2019). Yeni Savaşlar olarak adlandırılan bu süreçte terör örgütleri, özel silahlı şirketler gibi devlet dışı aktörler, silahlı çatışmalarda devletlerden daha fazla yer almaya başlamıştır. Silahlı çatışmaların değişen sürecinde kendileri için önemli bir fırsat bulan terör örgütleri açısından, toplumsal vasatlarını ve etki alanlarını genişletmek için devletlerle ilişkilerini yoğunlaştırarak uluslararası niteliklerini ön plana çıkarmak mantıklı bir seçenek haline gelmiştir. Terör örgütleri, ilişkili olduğu bir devlet adına yürütülen hibrit savaşın yıpratıcı bir parçası, düşük yoğunluklu bir savaşın direnç unsuru veya vekalet savaşının vekil aktörü olmak için, ideolojileri ve kuruluş değerleri ile uyuşmayan eylemler

sergilemekten dahi çekinmemektedirler. Böylece eylemlerini ve yöntemlerini çeşitlendiren terör örgütleri, kendilerini meşrulaştırmaya ve organizasyonlarını uluslararası sistemin aktörü olarak kabul ettirmeye çalışmaktadırlar (Biçer, 2019, s.127). Terör örgütleri genel olarak, varlıklarını dayandırdıkları kimlik ile tutarlı bir şekilde ideolojik açıdan yakın devletler tarafından desteklenmekle birlikte, ABD'nin Suriye'de SDG/PYD-YPG ile kurduğu vekil aktör iş birliği örneğinde görüldüğü üzere, kimlikleri ile zıt devletler tarafından da konjonktürel olarak açık bir şekilde destek görebilmektedirler.

2.3. Terörizmin Siber Alan Etkinliği

Küresel sistemde uluslararası terörizmin güçlenmesini sağlayan bir diğer husus, terör örgütlerinin iletişim ve teknoloji alanındaki küresel gelişmelere çok hızlı bir şekilde uyum sağlayarak örgütlenme ve faaliyetlerinde sanal ortamdan yoğun bir şekilde istifade etmeleridir. Terör örgütlerinin esnek ve asimetrik faaliyetlere dayanan yapısı için biçilmiş kaftan olan sanal dünya üzerinden örgütler, örgütlenme, finans ve eylem konularında küresel boyutta ve güven içinde önemli faaliyetler gerçekleştirmektedirler.

Terör örgütleri, sahaya inme ve deşifre olma tedirginliği olmaksızın, sanal ortamda yer alan topluluklar, sosyal medya sayfaları ve hatta oyun sohbet odaları üzerinden müzahir vasat içinden mimleme ve yanaşma yoluyla militan temin etmekte, mevcut mensuplarına uzaktan ideolojik ve örgütsel eğitim vermekte, müzahir gruplara ve hedef topluluklara örgütsel propaganda yaymaktadırlar. Örgütsel eylem ve faaliyetler kapsamında ise güvenliklerini tehlikeye atmadan sanal ortamda keşif ve araştırma faaliyetleri yürütmekte, gizli muhabere ve eylemsel planlama yapmakta, sanal ortamda belirli hedeflere siber saldırı girişiminde bulunmaktadırlar. Ayrıca terör örgütleri, sanal bankacılık ve kripto varlıklar gibi araçlar üzerinden finans ve lojistik imkanlarını da kolaylaştırmışlardır.

Siber uzayın terör örgütlerine birçok imkan sağladığı, bu kapsamda yeni nesil terör örgütü mensuplarının siber uzayı düşük maliyeti, sınırlardan arındırılmış küresel alanı, esnek yapısı, kripto yazılımlar üzerinden sağladığı gizlilik gibi avantajları nedeniyle aktif olarak kullandığı bir gerçektir. Dahası terörizmin en önemli aracı olan korkuyu yayma hususunda siber uzay, örgüt mensuplarına kusursuz bir alan açmaktadır (Darıcılı, 2020, ss.95-100). Diğer yandan bilgi teknolojilerindeki gelişmelerin günlük hayata entegrasyonu her

geçen gün artmakta olup; devletlerin kritik altyapı ve bilgi sistemleri bu mecraya kaymakta, kurumsal organizasyonların ağ sistemlerine bağımlılıkları artmaktadır. Siber uzayın kurumsal kullanımının ortaya çıkardığı güvenlik açıkları göz önüne alındığında, terör örgütlerinin siber saldırı potansiyelleri kapsamında siber uzaydaki mevcudiyetleri doğrudan bilgi sistemlerinin güvenliği açısından da risk oluşturmaktadır (Bayraktar, 2014, s.129).

Terör örgütlerinin küreselleşme ile elde ettiği gelişim ve dönüşümü 11 Eylül saldırıları gözler önüne sermiş, uluslararası terörizmin kullandığı asimetrik mücadele yöntemlerinin etkinliği küresel çapta daha iyi anlaşılmıştır. Bu saldırılar, güvenlik çalışmaları açısından askeri güç kapasitesini merkeze alan geleneksel güvenlik anlayışının sona erdiğini teyit etmiş, geleneksel askeri yöntemlerin devlet dışı silahlı yapılarla mücadelede yetersiz kaldığı anlaşılmıştır. Böylece devletler açısından terörizmle mücadelede öncelikle istihbarat faaliyetine önem veren, bunu yaparken de bilgi çağının gereklerini yerine getiren ve sosyal, kültürel, psikolojik alanları kapsayan bir güvenlik anlayışı ön plana çıkmıştır (Karabulut, 2020, s.5). Bu nedenle terörizmle mücadelede öne çıkan istihbarat faaliyetini, yeni güvenlik anlayışı kapsamında ele almak önem arz etmektedir.

3. YENİ GÜVENLİK ANLAYIŞINDA TERÖRİZMLE MÜCADELEDE İSTİHBARAT

İstihbarat faaliyeti, politikacılar ve liderler açısından karar verme mekanizmasında belirsizlikleri azaltıp gelişmeleri öngörme açısından önemli bir faaliyettir. Önemli tarihi kaynaklarda atıf yapılan kadim bir olgu olarak istihbarat faaliyetinin, Vestfalya düzeni ile kurulan egemen ulus devletler sistemi ile birlikte, modern devletler arasında planlı ve sistematik bir espiyonaj eylemine dönüştüğü görülmektedir (Darıcılı, 2022, s.2).

İstihbaratın tanımına ilişkin farklı görüşler mevcuttur. Sherman Kent (2003) istihbaratı, "*yüksek düzey sivillerin ve askerlerin ülkenin refahını korumak için sahip olmaları gereken enformasyon*" olarak tanımlamıştır (s.IX). Mark Lowenthal (2002) ise ulusal güvenlik için önemli bilgi türlerinin talep edildiği, toplandığı, analiz edildiği ve politika yapıcılara sağlandığı süreç, bu sürecin ürünleri, İKK faaliyetiyle bu bilgilerin korunması ve yetkililer tarafından talep edilen operasyonların yürütülmesi olarak değerlendirmiştir. (s.8) Michael Warner ise (2002) istihbaratı

"*yabancı varlıkları anlamak veya etkilemek için yapılan gizli, devlet faaliyeti*" olarak tanımlamış ve istihbaratın bilgi kadar gizlilik esasına dayandığını vurgulamıştır. (s.21).

Milli İstihbarat Teşkilatı'nın (MİT) resmi tanımlamasına göre istihbarat, "*Politika yapıcıların ve ilgili devlet kuruluşlarının milli güvenlik ve menfaatlere ilişkin konularda doğru kararları verebilmek için ihtiyaç duydukları, rakip veya düşman tarafından korunan haber, bilgi ve tecrübeleri esas alan, bunların gizli toplama, işleme, analiz ve değerlendirme işleminden geçirilmesiyle üretilen, ilgili olduğu konuda karar vericiler için yeni bir anlayış geliştiren nihai ürün ve bu ürünü ortaya çıkaran faaliyettir.*" Öte yandan istihbarat faaliyetini, "*bir devletin siyasi, askeri, ekonomik, sosyal, ulaştırma, muhabere, biyografi, ilmi ve teknik gibi sekiz ana faaliyet konusu ve belirlenen diğer konularda, gizli bilgilerin elde edilmesine odaklanan planlı ve gizli faaliyetleri*" şeklinde de tanımlayabiliriz (Darıcılı, 2022, s.5).

İstihbarat servislerinin uluslararası alanda genel geçer bir örgütlenme şekli olduğu söylenemez, bu servisler dünya üzerinde çok farklı biçimlerde yapılanmışlardır (İÇAD, 2024, s.37). Bu noktada devletlerin, kendi ihtiyaçları doğrultusunda yapılanmaya gittikleri söylenebilir. Bazı servisler sadece istihbarat sağlama yetkisine sahipken bazıları hem haber toplayıp analiz etme hem de operasyonel faaliyet sunma görevini üstlenmektedir. Bazı devletlerde tüm istihbarat faaliyetleri tek bir kurumda birleşirken bazı devletler iç istihbarat-dış istihbarat gibi görev alanına veya askeri istihbarat, siber istihbarat, mali istihbarat gibi görev konusuna göre tasnifler esasında farklı kurumsal yapılar oluşturmuştur.

İstihbarat servislerinin faaliyet alanları genel olarak, stratejik istihbarat, istihbarata karşı koyma (kontr/espiyonaj-İKK), iç güvenlik istihbaratı (kontr/terörizm), siber istihbarat ve özel operasyonlar şeklinde tasnif edilebilir. MİT istihbarat sözlüğünde stratejik istihbarat, "*Devlet bütünlüğünü, güvenliğini sağlamak veya menfaatlerini korumak için ulusal politikayla saptanan hedefleri elde etmek üzere, devlet organlarının yaptığı istihbaratın tümü*" olarak kavramlaşırken; İKK ise "*kritik öneme sahip kurum/kuruluş ve şahısların çalışmalarını ve kazanımlarını (çalışma metotları, imkan ve kabiliyetleri vb. dahil), rakip/düşman bir istihbarat teşkilatına karşı korumayı amaçlayan faaliyetler bütünü*" olarak; siber istihbarat da "*sibernetik bilimine konu olan elektronik/otomatik dijital*

sistemler ile ileri teknoloji ürünü cihaz, araç ve makinelerin kullanımı suretiyle bilgisayaralar veya ağ sitemleri üzerinden yapılan istihbarat" şeklinde tanımlanmıştır. Öte yandan iç güvenlik (kontr/terörizm) istihbaratı, "*bir terör örgütünün eylem ve stratejilerinin önceden tespit edilmesi ve engellenmesine yönelik istihbarat servisinin planladığı faaliyet*"; özel operasyonlar ise "*yabancı bir ülkede tehdit odağı olan şahıs, kurum ve örgütlere veya dost unsurların desteklenmesine yönelik olarak, legal veya illegal bir zemin fark etmeksizin alınan her türlü tedbir*" şeklinde tanımlanabilir (Darıcılı, 2022, s.10).

Geleneksel anlamda istihbarat servislerinin görevleri, hedef olarak sunulan aktör hakkında gizli bilgileri temin etmek, dış politika yapımında veya askeri stratejilerin belirlenmesinde ihtiyaç duyulan bilgiler başta olmak üzere stratejik istihbarat üretmek, devlete ait gizli bilgilerin diğer istihbarat servisleri tarafından teminini engellemek, başta terörle mücadele olmak üzere iç güvenlik kapsamında istihbarat faaliyetleri gerçekleştirmek, yetkisi dahilinde özel operasyon ve kolluk görevlerini icra etmek şeklinde özetlenebilir (Darıcılı, 2022, s.18). Soğuk Savaş boyunca geleneksel güvenlik anlayışının etkisinde kalan istihbarat faaliyetleri, dönemin askeri güç odaklı güvenlik bakış açısıyla düşmanın askeri imkan ve kabiliyetlerini tespit etmeye odaklanan bir yapı sergilemiştir (Caşın, 2002, s.275). Soğuk Savaş Sonrası dönemde değişen küresel risk ve tehdit odakları, istihbarat servislerine geleneksel görevleri yanı sıra yeni güvenlik riskleri kapsamında görevler yüklemiştir. Ali Burak Darıcılı'ya göre (2022) bu "*yeni nesil görevler*" şu şekildedir: Toplumsal güvenliğin sağlanmasına ilişkin sosyal manipülasyon ve algı operasyonlarını engelleme gibi faaliyetler gerçekleştirmek, siber saldırıları önleme konusunda destek sağlayıp verilen hedefe yönelik siber saldırı faaliyeti gerçekleştirmek, zorlayıcı diplomasi kapsamında faydalı olabilecek bilgileri temin edip karar vericilere sunmak, çevre güvenliği, sağlık güvenliği, düzensiz göç hareketliliği ile ilgili gelişmeleri takip edip ilgili kurumlar ile koordinasyonu sağlamak, ekonomik güvenlik kapsamında borsa ve döviz piyasalarındaki hasmane manipülatif hareketleri takip etmek (ss.14-16). Görüldüğü üzere istihbarat servislerinin küreselleşme sonrası çeşitlenen sorumlulukları, başta toplumsal güvenlik olmak üzere güvenliğin sektörel genişlemesinin tezahürü faaliyetlerdir.

İstihbarat servislerinin, değişen risk ve tehditler karşısında görev alanları yanı sıra kurumsal yapılarında da dönüşümler geçirmesi gerekmiştir. Bilgi

çağının koşulları ile ABD istihbarat topluluğunda yapısal ve yönetimsel değişim ihtiyacına ilişkin zaten var olan fikir birliği, 11 Eylül saldırıları ile birlikte hayata geçirilmiştir. 11 Eylül sonrası dönemin ABD Başkanı George Bush, istihbarat faaliyetini ilk savunma hattı olarak yüceltirken, terörizmle mücadelenin önceliği artırılmış, mücadelede demokratik haklara ilişkin güvenlik dengesi istihbarat uygulamaları lehine değiştirilmiştir. (Herman, 2003, ss.39-42)

İstihbarat faaliyetini sadece geleneksel anlamda bir güvenlik mekanizmasına indirgememek gerekir. İstihbarat, aynı zamanda toplumsal güvenlik ve kültürel değerler açısından bir bağışıklık mekanizmasıdır. Konstrüktivist perspektifte her devletin istihbarat doktrini, sosyal yapı içinde inşa edilir ve tehditler kadar kimliklerin de etrafında şekillenir. Örneğin İsrail istihbarat faaliyetlerine çerçeve çizen din kimliği ve tarihi toplumsal bellek, Çin istihbarat faaliyetlerinde ise kadim üstün medeniyet iddiasının küresel kimlik kazanmasıdır. İstihbarat uygulamaları, sosyal gerçekliğin inşası ve söylem üzerine kurulan bilgi ile karşılıklı etkileşim içindedir. Bu kapsamda konstrüktivizmin öne çıkardığı kimlik ve kültür gibi faktörler, istihbarat faaliyetinin içinde yer almalıdır (Gültekin, 2025, ss.54-60).

Küreselleşme ile birlikte yumuşak güç unsurları üzerinden kültürel müdahalelerin ve kimlik üzerinden desteklenen terörizmin, devletlerin tehdit algılamaları arasında olduğu açıktır. Ancak küresel iletişim çağında devletlerin, bir yandan demokratik değerleri korurken diğer yandan kimlik güvenliğine yönelik politikalar üretmesi ve bu güvenliği sağlayacak kurumsal yapılar teşkil etmesi kolay değildir. Güvenlik konuları, sektörel olarak genişlemiş olmakla birlikte, karşı tedbirlerin yine güvenlik merkezinde ele alınması gerektiği açıktır. Örneğin kimlik unsurlarına dair milli güvenlik politikalarının, Kültür Bakanlığı gibi güvenlik nosyonu zayıf kurumlar üzerinden yürütülmesi gerçekçi olmayacaktır. Bunun yerine istihbarat servislerinin, ilgili kurumlarla (Bakanlık, kültür-sanat kuruluşları, medya ve denetleyici kurumlar) eşgüdüm içinde karşı koyma faaliyetini yürütmesi gerekir. Örnek olarak, 2937 sayılı Kanun ile Türkiye Cumhuriyeti'nin güvenliğine, "*milli gücünü meydana getiren bütün unsurlarına*" karşı içten ve dıştan yöneltilen mevcut ve muhtemel faaliyetler hakkında milli güvenlik istihbaratını Devlet çapında oluşturma görevi verilmiş olan (Madde- 4/a) MİT'in, "*Kamu kurum ve kuruluşlarının istihbarat ve istihbarata karşı koyma faaliyetlerine teknik konularda*

müşavirlik yapmak ve koordinasyonun sağlanmasında yardımcı olmak" (Madde-4/d) yetki ve sorumluluğu halihazırda mevcuttur. Waever'ın doğrudan kimlik ile ilişkilendirdiği toplumsal güvenliğe yönelik tehditlere karşı savunma önerileri arasında, tehdidi devletin gündemine getirerek konuyu siyasi sektöre taşımaya çalışmak yer almaktadır (Waever, 2008, s.161). Bu kapsamda istihbarat servislerinin, milli gücü meydana getiren tüm kimlik unsurlarına karşı tehditleri algılaması ve konuyu politika yapıcılara sunarak güvenlik gündemine taşıması, ilgili kurumlarla koordinasyon içinde mücadele planını şekillendirecek stratejik çerçeve çizmesi gerekmektedir.

Kimlik ve kültür gibi kavramlar üzerine kurgulanan yeni güvenlik anlayışında askeri güç kapasitesi üzerinden mücadele yetersiz kaldığı gibi; terör örgütleri gibi kimliğin istismarı üzerine kurulan devlet dışı silahlı yapılarla mücadelede de tek başına askeri kuvvetler başarı sağlayamamaktadır. Bu kapsamda terörle mücadelede öne çıkan istihbari faaliyetlerin, geleneksel istihbarat anlayışından sıyrılarak yeni güvenlik anlayışının esnek yapısına uyum sağlaması gerekir. Yeni güvenlik anlayışında terörizme karşı proaktif bir mücadele sergileyebilmek için terör örgütlerinin toplumun içinde hangi durum ve koşullarda filizlenip kendisine müzahir yapı sağladığını kimlik güvenliği üzerinden analiz etmek zorunluluk haline gelmiştir. Söz konusu hususların, taktik istihbarat yoğunluğunda faaliyet gösteren geleneksel iç güvenlik istihbaratı faaliyetleri ile çözümlenmesini beklemek, gerçekçi bir değerlendirme olmayacaktır.

İç güvenlik istihbaratının doğası gereği esas aldığı operasyonel/taktik istihbarat, operasyonel faaliyetler için kıymetli bilgiler elde etmeye odaklanan, kısa sürede sonuç alınması gereken tehditlere karşı yürütülen bir faaliyettir (Beşe ve Seren, 2011, s.133). Bu kapsamda taktik istihbarat, terörizm kaynaklı cari güvenlik sorunlarına ve eylemsel tehditlere karşı çözüm sunmaktadır. Operasyonel yaklaşım, daha ziyade terör örgütlerinin kadrosu, istihkamı ve eylemlerine yönelik etkin haber alma ağları üzerinden, mevcut tehdit unsuru ile sahada aktif bir mücadeleye yönelik haber alma faaliyeti esasına dayanmaktadır. Bu kapsamda iç güvenlik istihbaratı, kolluk kuvvetlerinin kendi kurumları bünyesindeki istihbarat üniteleri ile benzer sınırlılıkta kalmaktadır. Elbette iç güvenlik istihbaratının güçlü yapısı terör örgütleriyle mücadelede çok önemli bir role sahiptir. Ancak, terörizme karşı salt güvenlik istihbaratı mantığı ile yaklaşmak, terörle mücadelede en önemli parçaların eksik kalmasına neden olacaktır.

İç güvenlik istihbaratının dayandığı taktik istihbarat, kontr/terörizm kapsamında örgütlerin mensuplarını ve faaliyetlerini bertaraf ederek güvenliği sağlamaya odaklanırken; stratejik istihbarat ise terörizmle mücadelede daha yapısal çözümler gerektiren, anti-terörizm kapsamında uzun vadeli stratejilere yön verir. Kimlik istismarı üzerinden faaliyetlerini yoğunlaştıran terör örgütleri ile mücadelede, örgütlerin beslendiği sosyal ve kültürel koşulların tespit edilmesi ve söz konusu koşullara karşı yumuşak güç unsurlarına dayanan çözümleyici anti-terörizm politikaları belirlenebilmesi için nitelikli stratejik istihbarat zaruridir (Beşe ve Seren, 2011, ss.139-141).

Yeni güvenlik anlayışı çerçevesinde terörizm ile mücadelede kalıcı çözüm üretebilmek için terörizmin kaynağını analiz ederek terör örgütlerine vasat oluşturan toplumsal ve kimliksel faktörler ayrıntılı bir şekilde incelenmeli, ayrıca terör örgütlerinin tarihsel ve toplumsal motivasyonları, imkan ve kabiliyetleri ile stratejik zaafları değerlendirilmeli, bu kapsamda gerekli stratejik istihbaratın üretilmesi sağlanmalıdır. Stratejik istihbarat faaliyeti, sorunun kaynağını belirleyen bütüncül bakış açısına ve uzun vadede kalıcı çözümler sunan bir vizyona sahip olmayı gerektirir. Geleceğe dair öngörüler ortaya koyacak ve karar alıcıların politikalarını yönlendirecek stratejik bilgi ve analiz üzerine kuruludur. Bu kapsamda, stratejik istihbarat, güvenliğe yönelik sektörel tasnifi de göz önünde bulundurarak genel eğilimleri, değişen tehdit ve riskleri takip eder ve geleceğe yönelik öngörüler sunar. Özellikle küreselleşme ile birlikte dönüşüm geçiren uluslararası terörizme karşı, örgütlerin yapısal stratejilerine karşı doğru konumlanabilmek ve uzun vadeli çözüm üretmek için, stratejik istihbarat odaklı bir güvenlik politikası izlemek uygun olacaktır (Beşe ve Seren, 2011, ss.125-136).

Stratejik istihbarat, tehditlerin değişen doğası ve yeni eğilimleri belirleyerek, küresel sistemde birbirine bağımlı tüm risk yelpazesini hem iç hem dış unsurları ile geniş bir perspektif üzerinden değerlendirir ve uzun vadeli stratejik politikaların belirlenmesine etki eder. Böylece stratejik istihbarat, sunduğu bilgilerin niteliği bakımından, "*istihbaratın en önemli düzeyini*" ortaya çıkarmaktadır (Aköz, 2020, s.46-47). Stratejik istihbaratın sadece diğer devletler hakkında stratejik verileri toplamaya yönelik bir dış faaliyet olduğu yönünde algı, özellikle küresel bilgi çağı ve yeni güvenlik anlayışı açısından eksik bir yaklaşımdır. Sherman Kent'in stratejik istihbarat

için kullandığı "*Yüksek Düzey Pozitif Dış İstihbarat*" deyimi, dönemin geleneksel güvenlik anlayışı içinde belirli bir sınırlama içermektedir. Ancak sınırların belirsizleştiği, dünyanın küresel bir köye dönüştüğü çağımızda, güvenliğe yönelik tehditlerin iç-dış tasnifi esasında karşılanmaya çalışılması gerçekçi olmayacaktır. Michael Herman'a (2003) göre 11 Eylül saldırıları, ABD'de iç ve dış istihbarat (FBI-CIA) arasındaki keskin sınırların, terörle mücadelede eşgüdüm sağlanmasında başarısız olduğunu açığa çıkarmıştır. Oysa güncel dönemde terörle mücadele istihbaratı, aynı siyasi, ekonomik veya askeri istihbarat gibi müstakil bir istihbarat disiplini olarak kabul edilmeyi hak edecek kadar önemlidir (s.42-45). Söz konusu tasnif, terörle mücadele istihbaratının taktik esaslı bir iç güvenlik istihbaratı meselesinin ötesinde, uzun vadeli sürece yayılan bir stratejik istihbarat branşı olabileceğini işaret eder. Zaten Sherman Kent de stratejik istihbaratın iki şekilde kullanıldığını, dış politika ve büyük stratejilerin hazırlanmasında dış dünyaya yönelik önemli bir fayda sağladığı gibi, dış güçlerin ulusal çıkarlara zarar verici planlarına karşı uyarıcı bir savunma hizmeti sağladığını ifade etmiştir (Kent, 2003, s.136). Ayrıca uluslararası terörizmin devletler ile ilişki düzeyinin arttığı göz önüne alındığında, stratejik istihbaratın dış istihbarat odaklı yapısı, terör örgütleri ile rakip devletlerin temas seviyesini belirlemede daha avantajlı bir mücadele sağlayacaktır.

Stratejik istihbarat, salt bilgi toplama faaliyetinden ziyade, bilgilerin doğru bir şekilde analiz edilmesi, değerlendirilmesi ve kullanılmasını hedefler. Bu kapsamda farklı bilimsel yöntem ve metotlarından da yararlanan multidisipliner yapısı ile stratejik istihbarat, ciddi bir entelektüel birikim gerektiren, kompleks bir akademik faaliyettir (Beşe ve Seren, 2011, s.130). Öte yandan stratejik istihbaratın, biyografi, coğrafi, ulaştırma, askeri, ekonomi, siyasi, sosyal, moral, bilim ve teknoloji gibi faaliyet alanlarını konu alan yapısı (Kent, 2003, ss.25-29), günümüz güvenlik anlayışının sektörel genişlemesine uygun bir altyapı olarak karşılık bulmaktadır. Bu kapsamda, küreselleşme ile birlikte yenilenen güvenlik anlayışına ve yeni sektörel risk algılamalarına karşı, stratejik istihbaratı etkin olarak kullanmak yerinde olacaktır.

Örneğin, DEAŞ gibi terör örgütleri ile mücadelede, örgütün hangi coğrafyalardan ve hangi koşullardan militan temin ettiğini çözümlemeden, sadece örgütün cari eylemlerini engellemeye çalışmak, terörizmle mücadele açısından eksik bir yaklaşım olacaktır. Örgütün altyapısını oluşturan ve

1990'lı yıllarda İslam coğrafyalarına ihraç edilen Selefi kimliğin, Kafkaslar ve Orta Asya coğrafyalarında nasıl kabul gördüğünü, Balkanlar bölgesinde ise neden yeterli vasatı bulamadığını kültürel kimlik üzerinden araştırmadan, DEAŞ ile yeterli mücadeleyi sağlamak mümkün değildir. Devletler bu soruna kalıcı bir çözüm bulmak için, ülkelerinde DEAŞ'a katılım oranlarının yüksek olduğu bölgelerdeki Selefi altyapıyı hazırlayan sosyolojik unsurların multidisipliner bir şekilde analizini yapıp buna karşılık uzun vadeli stratejiler üretmelidir. Bu kapsamda, sahada derlenecek istihbari verilerin, sosyoloji, teoloji, tarih, jeopolitik, ekonomi, psikoloji gibi bilim dallarından istifade edilmek suretiyle değerlendirilmeye alınması gerekir.

Küreselleşme ile birlikte uluslararası terörizmin en karakteristik özelliklerinden bir diğeri devletlerle olan ilişki düzeyindeki artıştır. Terör örgütleri gibi devlet dışı aygıtların, karşılıklı etkileşim ile inşa edilen sistemin bir aktörü olarak güç kazandığı küresel sistemde, toplum içindeki yapıların hangi devletler tarafından hangi seviyede desteklendiğini tespit etmek, terörizme ve dış müdahalelere karşı alınacak önlemleri belirleme açısından önemlidir. Söz konusu faaliyete karşı koyma etkinliğinin, yine iç güvenlik istihbaratından ziyade, stratejik istihbarat eşgüdümünde etkin bir İKK iş birliği ile yapılması faydalı olacaktır. Yeni güvenlik anlayışı kapsamında terörizmle mücadelede stratejik istihbarat temel bir fonksiyon sunmakla birlikte, terörizmin dış kaynaklarla teması hususunda, görev nosyonu ve faaliyetin gerektirdiği teknik ve tecrübe açısından, İKK faaliyetinin etkin kullanımı önemli bir payda sağlayacaktır.

İKK faaliyeti özünde, "*yabancı devletlerin istihbarat faaliyetlerine yönelik bir karşı koyma faaliyeti*" olup savunma içeriklidir (Darıcılı, 2023, s.33). Henry Prunckun'a göre (2014) İKK, güvenliği içermekle birlikte, güvenlik işlevinin ötesinde bir görev içerir. İKK, sunduğu analizlerle operasyonel, stratejik vb. diğer istihbarat faaliyetlerini birleştiren bir kilit taşıdır. İKK sadece dış politika gibi konularda uygulanmaz, zira devlet dışı aktörlerin veya ulusötesi suç örgütlerinin faaliyetlerinin, sıradan bir kolluk kuvveti meselesi veya ulusal güvenlik sorunu olduğuna dair ayrımlar da belirsizleşmiştir (s.35-45). Bu kapsamda İKK faaliyeti, ulusal güvenliğe yönelik tehdit unsurunun kıvılcımını ateşleyen ve besleyen dış kaynaklara yönelik önleyici görev nosyonuna sahiptir. Hasım servislerin ve yabancı unsurların faaliyetlerini takip ve gözetleme misyonu ile birlikte değerlendirildiğinde, İKK faaliyetinin görev hacmini terörizmle mücadele

istikametinde genişletmek suretiyle, dış kaynaklarla temas içinde olan terör örgütleriyle mücadelede stratejik istihbarat ile eşgüdüm içinde bir İKK faaliyetine ağırlık vermek faydalı olacaktır. Böylece İKK faaliyeti, hem proaktif bir yaklaşımla örgütlenmelerin gelişip güçlenmesinin önüne geçme, hem de örgütlerin iç ve dış unsurlardan beslenmesini engelleme açısından çözüm odaklı bir kaynak sağlayacaktır.

Dış istihbarat servislerinin/dış askeri unsurların veya küresel çıkar gruplarının, ülke içindeki terör örgütleri veya örgüte müzahir sosyal/siyasal oluşumlar ile aktif temas seviyesini belirleme hususunda, İKK faaliyetinin uzmanlığından en etkin şekilde faydalanılması önemlidir. Zira uluslararası sistemde devlet dışı aktörlerin güçlenmesi ile derinleşen güvenlik anlayışında, toplum içindeki belirli kimlikleri terörizme yönlendiren dış müdahaleler sadece söz konusu kimliğin destekçisi rakip devletler ve resmi kurumları tarafından değil, küresel çapta etkinliğini artıran kültür kuruluşları, medya, vakıflar, fonlar, şirketler, ideolojik yapılar üzerinden de gelmektedir. Bu konuda Avrupa Birliği devletleri tarafından fonlanan yabancı STK'lar ve medya kuruluşlarının, PKK terör örgütüne müzahir kültürel maskeli oluşumlarla yakın teması örnek olarak gösterilebilir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, terörizmin dış unsurlarla iltisak tespiti ve takibi konusunda, İKK faaliyetinin teknik becerisi önemli bir bütünleyici unsur olarak öne çıkmaktadır.

Küreselleşmenin uluslararası terörizme sağladığı bir diğer avantaj, kimlik istismarının küresel çapta rahatlıkla sosyal ağ kurmasına imkan sağlayan siber alan faaliyetleridir. Devletler, terörizmle mücadelenin önemli bir mecrası haline gelen siber alan konusunda, faaliyetin teknik boyutu nedeniyle müstakil siber güvenlik birimleri teşkil etmektedirler. İstihbarat servislerinin güncel dönemde, bilgi akışının sınırsız olduğu siber uzaydan ve bu alandaki saldırı ve savunma faaliyetlerinden uzak kalması düşünülemez. Bu nedenle istihbarat ve güvenlik birimleri, siber uzaydaki faaliyetlerini hem siber tehditlere karşı savunma hem de siber espiyonajı aktif kullanabilme amacıyla geliştirmektedir. Ancak siber istihbarat faaliyeti, geleneksel istihbarat yöntemleri yanı sıra ileri düzeyde teknik bilgi ve beceri gerektirdiğinden, konunun uzmanı unsurlar eliyle yürütülmelidir (Darıcılı, 2023, ss.205, 217). Bu durumun farkında olan MİT tarafından da Elektronik ve Teknik İstihbarat Başkanlığı içinden, Siber İstihbarat Başkanlığı adıyla müstakil bir yapılanmaya gidilmiştir (Aksan, 2023). Öte yandan MİT'in,

Bylock kripto iletişim sistemini çözerek FETÖ terör örgütü ile mücadeleye sağladığı katkı, siber istihbarat faaliyetinin önemine dair güzel bir örnektir. Siber istihbarat faaliyetinin, siber uzayda gerçekleşen birçok yasadışı faaliyet ile mücadelenin yanı sıra, en önemli görevlerinden biri stratejik istihbarat faaliyeti eşgüdümünde terör örgütleri ile mücadelede bütüncül stratejik yaklaşıma katkı sağlamak olacaktır.

Neticede istihbarat faaliyetinin, küreselleşme ve değişen güvenlik anlayışı çerçevesinde, yeni nesil terörizmle mücadelede toplumsal güvenliği ön plana alarak tehditlerin değişen yapısına uyum sağlaması gerekmektedir. Bu kapsamda istihbarat servislerinin, iç güvenlik istihbaratı odaklı yaklaşımlarını değiştirerek ağırlık merkezini İKK ve siber istihbarat iş birliğinde bir stratejik istihbarat faaliyetine kaydırması, kimlik, iltisak ve bilgi teknolojileri esasında stratejik bir faaliyet modeli sunması daha uygun olacaktır.

SONUÇ

Soğuk Savaş sonrasında çift kutuplu düzenin sona ermesi ve küreselleşmenin etkisi ile güvenlik anlayışında yeni yaklaşımlar ön plana çıkmıştır. Küreselleşmenin olgunlaştırdığı yeni uluslararası sistemde güvenlik anlayışı, sektörel olarak askeri ve politik alan dışında çeşitli konularda genişlemiş, ayrıca bireyden küresel sisteme kadar geniş bir boyutta derinleşmiştir. Terör örgütleri başta olmak üzere devlet dışı unsurların etkinliğinin arttığı, tüm aktörlerin sistemde karşılıklı etkileşim içinde bulunduğu, kimlik odaklı tehditlerin yoğunlaştığı söz konuşu dönemde, geleneksel güvenlik yaklaşımında hakim anlayış olan devlet odaklı realist fikirler, vurguladıkları askeri güç, egemenlik ve ulusal çıkar gibi kavramlar üzerinden yeni tehditleri algılama ve karşılama konusunda yetersiz kalmıştır. Böylece güvenlik anlayışının ilgi alanı devlet ve egemenlik yerine toplum, kültür ve kimliğe yönelmiştir. Küreselleşme ile birlikte askeri odaklı sert güçten ziyade kültürel temelde yumuşak güç unsurları üzerinden tehditler gelişmiştir. Yeni güvenlik anlayışında, kimlik kavramı en önemli etken olarak öne çıkmış; iletişim ve ulaşım olanakları, kimliklerin küresel bir alanda sosyal ağ kurmasına imkan sağlamıştır. Bireylerin ve toplumların, ulus devlet yanı sıra güçlenen devlet altı ve devlet üstü oluşumlara yönelme imkanı bulması, ulus devletlerin bazı alt kimlikleri ve küresel grupları güvenlikleştirmesi ile sonuçlanmıştır.

Soğuk Savaş sonrası dönemde post-kolonyal bölgelerde yaşam alanlarını genişleten ve yeni güvenlik anlayışı kapsamında küresel sistem içinde etkinliklerini artıran terör örgütleri, küreselleşmenin getirdiği koşullara hızlı bir şekilde adapte olarak kabuk değiştirmiştir. Uluslararası terörizmin özellikle 11 Eylül saldırıları ile yaşadığı dönüşüm, yeni terörizm gibi tartışmalı kavramları ortaya çıkarmıştır. Terörizmin, esas niteliğini muhafaza etmekle birlikte, küreselleşme ve yeni güvenlik anlayışı sürecinde bir evrim geçirdiği açıktır. Terörizmin dönüşümü ve yeni güvenlik anlayışının getirdiği koşullar kapsamında devletleri zorlayan en önemli unsur, toplumsal güvenlik ve kimlikler üzerine inşa edilmektedir. Kimliklerin diğer aktörleri etnik, dini, kültürel açıdan ötekileştirerek inşa edildiği ve kimliksel aidiyetin küresel çapta ötekinden tehdit algılayıp nefret ederek öne çıktığı ortamda, kültürel homojenleşmeye karşı kimlik istismarı üzerinden varoluş sebebi sunan terör örgütleri, bu olgunun ayrıştırıcı sürecini kullanma hususunda daha etkin hale gelmiştir.

Küreselleşmenin sunduğu yeni güvenlik tehditlerinin hakim olduğu sistemde, kimlik istismarı haricinde terörizmin güçlenmesini sağlayan diğer hususlar, küresel sistemde ciddi bir rol kazanan terör örgütlerinin, silahlı çatışmalarda vekil aktör olarak kullanımı dahil olmak üzere çeşitli şekillerde devletlerden yoğun destek görmesi ve iletişim/teknoloji alanındaki gelişmelerden azami şekilde faydalanarak siber uzayda faaliyetlerini artırmasıdır.

Yeni güvenlik tehditleri ve uluslararası terörizmin güçlenen asimetrik yapısına karşı devletlerin geleneksel askeri güvenlik yaklaşımının yetersizliği, 11 Eylül saldırıları ile kesin bir şekilde anlaşılmıştır. Bu süreçte terörizmle mücadelede bilgi çağının gerekleri doğrultusunda istihbari faaliyetlere önem veren güvenlik anlayışı ön plana çıkmıştır. Elbette küreselleşme ile birlikte güvenliğin sektörel genişlemesinin bir yansıması olarak, istihbarat servislerinin sorumlulukları da çeşitlenmiştir. Yeni nesil terörizme karşı mücadelede en önemli kurumsal yapı haline gelen istihbarat servislerinin, değişen koşullara uyum sağlaması ve geleneksel anlayışlarını askeri/politik güvenlik esasından toplumsal güvenliğe doğru değiştirmesi gereklidir. Bu kapsamda istihbarat servislerinin, terörizmle mücadelede operasyonel/taktik istihbarat esaslı iç güvenlik istihbarat faaliyetine ayrılan kaynakları azaltmadan sürdürmekle beraber, mücadelede ağırlık merkezini stratejik istihbarat faaliyetine kaydırması faydalı olacaktır.

Stratejik istihbarat faaliyeti, incelediği konuda genel eğilimleri ve değişen riskleri takip ederek geleceğe yönelik öngörüler ortaya koyan, multidisipliner bir entelijans vizyonu ile tehditlerin kaynağını inceleyerek uzun vadede kalıcı çözümler sunacak stratejik bilgi/analizleri karar alıcılara sunan bir faaliyettir. Sınırların belirsizleştiği küresel sistemde, stratejik istihbaratın salt dış istihbarat faaliyeti olarak algılanması ve yeni güvenlik anlayışının sınırlar temelinde tasnife alınması, eksik bir yaklaşım olacaktır. Yeni nesil terörizm ile mücadelede yapısal çözüm sunabilmek için terörizmin toplumsal kaynağını ve kimlik faktörlerini analiz ederek, örgütlerin tarihsel ve toplumsal motivasyonları ile stratejik zaafları değerlendirilmeli, bu kapsamda gerekli stratejik istihbaratın üretilmesi sağlanmalıdır. Bu nedenle terör örgütlerinin kimlik istismarına yönelik olarak, stratejik istihbarat faaliyeti temelinde bir güvenlik politikası izlemek daha yapısal sonuçlar sağlayacaktır.

Küreselleşme ile birlikte uluslararası terörizmi güçlendiren bir diğer husus olarak devletlerin terör örgütlerine daha fazla destek sağlaması hususunda, yine stratejik istihbarat eşgüdümünde İKK faaliyeti yoğunluğunda bir mücadele metodu daha uygun olabilecektir. Zira İKK faaliyetinin, rakip istihbarat servislerinin ve yabancı unsurların faaliyetlerini tespit ve takip kabiliyeti dikkate alındığında; hasım devletlerin veya yabancı kültürel kuruluşlar, vakıflar gibi güdümlü oluşumların, terör örgütleri veya örgüte müzahir sosyal yapılar ile temas seviyesini belirleme ve önleme hususunda İKK faaliyetinin uzmanlığından yararlanmak gerekir. Terör örgütlerinin iletişim ve teknoloji alanındaki küresel gelişmelere uyum sağlayarak siber alanın sağladığı imkanları örgütlenme, eğitim, finans ve eylemsel faaliyetleri için kullanmalarına karşı mücadelede ise konunun teknik uzmanlarından müteşekkil, kurumsallaşmış siber istihbarat faaliyetleri öne çıkarılmalıdır.

Özellikle Türkiye'nin son dönemde terörizme karşı verdiği mücadelede net bir şekilde görüldüğü üzere, güncel koşullarda dini istismar veya etnik bölücülük faaliyetlerinin, kökleri belirli bölgeler üzerinden yükselmekle birlikte, dış bağlantıları ve küresel kapasitesi ülke içindeki organizasyondan daha güçlü hale gelebilmektedir. Yurtiçinde bölücü bir ideolojik söylem ile terör eylemleri gerçekleştiren PKK ve uzantıları, komşu ülkede vekil aktör olarak petrol kuyularının ve beldelerin hakimiyetini ele geçiren bir tehdide dönüşebilmektedir. Dini istismar faaliyetini kullanan FETÖ, yabancı

istihbarat servislerinin güdümünde stratejik kurumlara sızıp darbe girişiminde bulunabilmektedir. Bu kapsamda küreselleşmenin sunduğu avantajları kullanarak sistemde önemli bir aktör haline gelen yeni nesil terör örgütleri ile mücadelede, iç güvenlik faaliyetine odaklanıp ülkesel iç-dış istihbarat tasnifi ile bütüncül bir mücadele sergilenmesi zor olacaktır. Küreselleşme koşullarını ve iletişim teknolojilerini arkasına alan, küresel ve bölgesel kimlikleri istismar ederken örgütlenme ve eylemlerinde ülkesel sınırlara takılmayan, siyasi mesaj vermek için belirli çapta eylemler gerçekleştirme dürtüsünün ötesine geçerek destek gördükleri devletin çıkarları doğrultusunda her türlü gayri nizami saldırıyı gerçekleştirebilecek, tüm stratejik noktalara ve ulusal değerlere karşı tehdit oluşturabilme imkan/kabiliyetine ulaşmış olan terör örgütleri ile mücadelede, iç güvenlik istihbaratının tabiatı gereği eylemsel haber toplamaya matuf önleyici doğası bir noktaya kadar fayda sağlayacaktır. Örgütlerin kimlik istismarı üzerinden kazandıkları küresel etkinliğin ivmesi, cari eylemlere yönelik taktik istihbarat ile durdurulabilecek seviyede değildir. Bu noktada stratejik istihbarat, esnek ve multidisipliner yapısı ile genişleyen ve derinleşen güvenlik anlayışını daha iyi karşılayabilecek, küresel sorunlara ve terörizme alan açan kimlik güvenliğine uzun vadeli çözümler sunabilecek nosyona sahiptir.

Sonuç olarak yeni nesil terörizmle mücadelede, yeni güvenlik anlayışı kapsamında istihbari faaliyetin rolü öne çıkmaktadır ve istihbarat faaliyetinin de tehditlerin değişen yapısına uygun olarak yenilenmesi gerekmektedir. Yeni nesil terörizme karşı uzun vadeli çözüme ulaşmak için iç güvenlik (kontr/terörizm) istihbarat faaliyetini muhafaza etmekle birlikte, stratejik istihbarat faaliyetinin öncülüğü ve eşgüdümünde İKK ve siber istihbarat faaliyetleri ile mücadeleye ağırlık verilmelidir. Söz konusu mücadele, dış bağlantılar ve siber alan kontrolü de sağlanmak suretiyle, kimlik temelinde multidisipliner bir stratejik çerçeveye dayanmalıdır.

KAYNAKÇA

Ağır, B. S. (2015). Güvenlik Kavramını Yeniden Düşünmek: Küreselleşme, Kimlik ve Değişen Güvenlik Anlayışı. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 11(22), 97-130.

Aköz, S. (2020). *Siyasi İstihbarat (Yöntem ve Uygulama)*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Aksan, S. (17 Temmuz 2023), MİT'ten Kritik Adım, Siber İstihbarat Başkanlığı Kuruldu, *TRT Haber*, Erişim tarihi: 10 Mart 2025. https://www.trthaber.com/haber/gundem/mitten-kritik-adim-siber-istihbarat-baskanligi-kuruldu-782199.html

Alpman, P. S. (2018). Sosyal Teorinin Konusu Olarak Kimlik: Sosyal İnşacı Yaklaşım. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi,* 21(2), 1-28.

Ayata, A. (2017). Küreselleşme Bağlaminda Güvenlik Politikalarinin Değişimi ve Türkiye. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (63), 471-484.

Baldwin, D. A. (1997) The Concept of Security, *Review of International Studies,* 23, 5-26.

Baylis, J., Smith, S., & Owens, P. (2021). *Küreselleşen Dünya Siyaseti: Uluslararası İlişkilere Giriş*, İstanbul: Küre Yayınları.

Bayraktar, G. (2014). Harbin Beşinci Boyutunun Yeni Gereksinimi: Siber İstihbarat. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 10(20), 119-147.

Baysal, B., & Lüleci, Ç. (2015). Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi. *Güvenlik Stratejileri Dergisi,* 11(22), 61-96.

Beşe, E., & Seren, M. (2011). Stratejik İstihbarat Olgusunun Teorik Çerçevesi, Unsurları ve Terörle Mücadele Politikaları Açısından Rolü ve Önemi. *Turkish Journal of Police Studies/Polis Bilimleri Dergisi*, 13(3), 123-145.

Biçer, R. S. S. (2019). "Uluslararası Çatışmaların Değişen Yapısında Terörün Yeri ve Önemi Üzerine Bir İnceleme", *Journal of Defense Sciences/Savunma Bilmleri Dergisi*, 182(2), 109-133.

Booth, K. (1991). Security and Emancipation. *Review of International Studies,* 17(4), 313-326.

Booth, K. (2007). *Theory of World Security*. Cambridge University Press.

Bozkurt, E. & Kanat, S. (2007). *Uluslararası Toplumun Paradoksu: Terörizm, İnsan Hakları, Güvenlik ve 11 Eylül Sonrası Meydana Gelen Değişiklikler.* Ankara: Asil Yayın Dağıtım.

Bural, E. B. (2020). Yeni Nesil Terörizm Paradigması. Muhittin Imıl (Ed.), *Yeni Nesil Terörizm* içinde. Nobel Yayınevi, 11-34.

Buzan, B. (1991). New Patterns of Global Security in the Twenty-First Century. *International Affairs*, 67(3), 431-451.

Buzan, B., & Hansen, L. (2009). *The Evolution of International Security Studies,* Cambridge University Press.

Caşın, M. H. (2002). Soğuk Savaş Sonrası Askeri Stratejik İstihbaratın Yeni Vizyonu, *Avrasya Dosyası,* 8(2) 254-294.

Çağlar, M. T. (2018), Toplumsal İnşacı Yaklaşım Açısından Yeni Terörizm. *6. Uluslararası Mavi Karadeniz Kongresi: Uluslararası İlişkiler ve Yeni Dünya Düzen* içinde. Marmara Üniversitesi Yayınevi, 653-670.

Darıcılı, A. B. (2020). Küresel Terörün Teknolojik Yönü: Siber Terörizm. Hasan Acar (Ed.), *Küresel Terör ve Güvenlik Politikaları* içinde. Ankara: Nobel Yayın, 93-106.

Darıcılı, A. B. (2022). İstihbari Faaliyetler Kavramı. *İstihbarat Çalışmaları ve Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 1-22.

Darıcılı, A. B. (2023). *İstihbarat 101*, Bursa: Dora Yayıncılık.

Erdoğan, İ. (2013). Küreselleşme Olgusu Bağlamında Yeni Güvenlik Algısı. *Gazi Akademik Bakış*, (12), 265-292.

Ertem, H. S. (2012). Kimlik ve Güvenlik Ilişkisine Konstrüktivist Bir Yaklaşım: "Kimliğin Güvenliği" ve "Güvenliğin Kimliği". *Güvenlik Stratejileri Dergisi,* 8(16), 177-236.

Gültekin Karahacıoğlu, E. (2025). İstihbarat Doktrininin Kavramsal ve Kuramsal Temelleri. *İstihbarat Çalışmaları ve Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 38-69.

Herman, M. (2003). Counter-Terrorism, Information Technology and Intelligence Change, *Intelligence and National Security*, 18(4), 40-58.

Hoffman, B. (2002). Rethinking Terrorism and Counterterrorism Since 9/11. Studies in Conflict and Terrorism, 25(5), 303-316.

İÇAD. (2024). Peter Gill ile Söyleşi: İstihbarat Çalışmalarında Kavramsal ve Teorik Çalışmalar Oldukça Önemlidir. *İstihbarat Çalışmaları ve Araştırmaları Dergisi*, 3(1), ss.23-44.

Karabulut, B. (2011), *Güvenlik: Küreselleşme Sürecinde Güvenliği Yeniden Düşünmek*, Ankara: Barış Kitabevi.

Karabulut, B. (2020), Terörizmin Tarihsel Gelişim ve Dönüşümü, Muhittin Imıl (Ed.), *Yeni Nesil Terörizm* içinde. Nobel Yayınevi, 1-10.

Karabulut, B. (2021). Uluslararası İlişkiler Kuramlarının Güvenlik Yaklaşımları: Karşılaştırmalı Bir Analiz. *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 51-87.

Karabıçak, M. (2002). "Küreselleşme Sürecinde Gelişmekte Olan Ülke Ekonomilerinde Ortaya Çıkan Yönelim ve Tepkiler". *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, 7(1), 115-131.

Kent, S. (2003). *Stratejik İstihbarat*. (B. Y. Özbek ve N. Ş. Arıca, Çev.) ASAM Yayınları.

Krause, K., & Williams, M. C. (1996). Broadening the Agenda of Security Studies: Politics and Methods. *Mershon International Studies Review*, 40(Supplement_2), 229-254.

Kıvılcım, F. (2013). "Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinin Gelişmekte Olan Ülke Türkiye Açısından Değerlendirilmesi". *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5(1), 219-230.

Kurt, S (2019). "Yeni Terörizm"in Geleceğin Güvenlik Ortamına Etkileri: DAEŞ Örneği. *Gazi Akademik Bakış,* 13(25), 133-161.

Kurtuluş, E. N. (2011). The "New Terrorism" and Its Critics. *Studies in Conflict & Terrorism*, 34(6), 476-500.

Kürkçü Dumanlı, D. (2013). Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşmeye Yönelik Yaklaşımlar. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication – TOJDAC*, 3(2), 1-11.

Lowenthal, M. M. (2002). *Intelligence: From Secrets to Policy*. Washington: Congressional Quarterly Press.

McSweeney, B. (1999). *Security, Identity and Interests: a Sociology of International Relations*. Cambridge University Press.

Mevzuat Bilgi Sistemi. (1983). *Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu*. Erişim Tarihi: 15 Şubat 2025. https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2937&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5

Milli İstihbarat Teşkilatı, *İstihbarat Sözlüğü*, Erişim tarihi: 15 Şubat 2025. https://www.mit.gov.tr/sozluk.html

NATO/OTAN (14 Nisan 2005). *Military Concept for Defence Against Terrorism*. Erişim tarihi: 5 Şubat 2025, https://www.nato.int/ims/docu/terrorism-annex.htm

Nye, J. S. (1990). Soft Power. *Foreign Policy*, (80), 153-171.

Onuf, N. (1989). World of Our Making: Rules and Rule in Social Theory and International Relations, University of South Carolina Press, Columbia.

Onuf, N. (1998), Constructivism, A User's Manual. V. Kubalkova, N. Onuf ve P. Kowert (Ed.), *International Relations in A Constructed World* içinde., M. E. Sharpe, 58-78.

Özdağ, Ü. (2008). *İstihbarat Teorisi*. Ankara: Kripto Kitaplar.

Prunckun, H. (2014). Extending the Theoretical Structure of Intelligence to Counterintelligence. *Salus Journal*, 2(2), 31-49.

Rapoport, D. C. (2019). The Four Waves of Modern Terrorism. *International Center for Counter-Terrorism*, 46-73.

Sokullu, E. C. (Ekim 2019). Savaş Türleri. *Güvenlik Yazıları Serisi*, 22, Erişim Tarihi: 08 Şubat 2025. https://trguvenlikportali.com/wpcontent/uploads/2019/11/SavasTurleri_EbruCananSokullu_v.1.pdf

Taşdemir, F. (2006). *Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi*. Ankara: USAK Yayınları.

Terörizm ve Radikalleşme ile Mücadele Merkezi (TERAM), (23/07/2020). *Yeni Terörizm*. Erişim Tarihi: 03 Şubat 2025. https://www.teram.org/Icerik/yeni-terorizm-68

The American Heritage Dictionary (2022). Erişim Tarihi: 5 Şubat 2025, https://ahdictionary.com/word/search.html?q=terrorism

Waever, O. (1995). Securitization and Desecuritization. Ronnie D. Lipschutz (Ed.), *On Security* içinde. Columbia University Press, 46-87.

Waever, O. (2008). "Toplumsal Güvenliğin Değişen Gündemi", *Uluslararası İlişkiler,* 5(18), 151-178.

Waltz, K. N. (1979). *Theory of International Politics*. Addison-Wesley Publishing.

Waltz, K. N. (1993). The Emerging Structure of International Politics. *International Security*, 18(2), 44-79.

Warner, M. (2002). Wanted: A Definition of "Intelligence". *Studies in Intelligence*, 46(3), 15-22.

Wendt, A. (1992). Anarchy is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics. *International Organization*, 46(2), 391-425.